

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти**

**РОЗВИТОК НАСКРІЗНОГО ВМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАТИ ВЛАСНУ
ДУМКУ УСНО В НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ НА УРОКАХ
ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»**

Кваліфікаційна робота
студентки групи ПОм-24
ступеня вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Польової Анастасії Едуардівни

Керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лисевич О. В.

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Польова Анастасія Едуардівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлена. Чітко усвідомлюю, що у разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ НАСКРІЗНОГО УМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАТИ ВЛАСНУ ДУМКУ УСНО У НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ.....	8
1.1. Розвиток наскрізного уміння висловлювати власну думку усно у молодших школярів як психолого-педагогічна проблема.....	8
1.2. Навчальні ситуації як засіб розвитку висловлювати свою думку усно.....	26
1.3. Специфіка інтегрованого курсу «Мистецтво».....	37
Висновки до 1 розділу.....	47
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З РОЗВИТКУ НАСКРІЗНОГО УМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАТИ ВЛАСНУ ДУМКУ УСНО У НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО».....	49
2.1. Діагностика рівня сформованості уміння висловлювати власну думку.....	49
2.2. Система роботи з розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».....	60
2.3. Аналіз результатів роботи з розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».....	68
Висновки до 2 розділу.....	80
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	86
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна освіта дедалі більше орієнтується не лише на засвоєння знань, а й на формування ключових компетентностей, які забезпечують всебічний розвиток особистості, здатної ефективно взаємодіяти у швидкозмінному суспільстві. Одним із наскрізних умінь, що мають визначальне значення для успішної соціалізації та навчальної діяльності здобувачів освіти, є вміння висловлювати власну думку усно. Це вміння є не лише частиною мовленнєвої компетентності, а й проявом критичного мислення, емоційного інтелекту та внутрішньої свободи дитини.

Змістова лінія «Взаємодіємо усно» визначена в Державному стандарті базової середньої освіти як одна з наскрізних, що має реалізовуватись у всіх освітніх галузях. Особливо сприятливі умови для розвитку цього вміння створюються на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво», який, поєднуючи в собі різні види художньої діяльності (музику, образотворче мистецтво, театр, кіно, танець тощо), стимулює учнів до особистісного осмислення творів, емоційного реагування, інтерпретації, творчого самовираження. Таке навчальне середовище є природною платформою для формування здатності аргументовано, послідовно й виразно озвучувати власні враження, оцінки, судження.

Розвиток вміння висловлюватися усно у мистецькому контексті не обмежується репродуктивною діяльністю. Воно передбачає активне включення учнів у діалог з мистецьким твором, педагогом та однокласниками. Через опис, аналіз, порівняння, інтерпретацію та рефлексію учні не лише розвивають комунікативні навички, а й формують естетичний смак, навчаються емпатії, навичкам критичного мислення й самостійного судження.

Водночас у практиці шкільного навчання ще недостатньо приділяється увага цілеспрямованому розвитку цього наскрізного вміння саме у контексті мистецької освіти. Вчителю важливо володіти методичним інструментарієм, який дозволяє ефективно стимулювати учнів до усного самовираження, з урахуванням вікових, індивідуальних та когнітивних особливостей. Саме тому

дослідження питань, пов'язаних із розвитком уміння усно висловлювати власну думку в навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво», є актуальним, теоретично і практично значущим. Серед дослідників, які займалися та продовжують вивчати дане питання, можна виділити наступних: Л. Антоненко, Ю. Баралей, О. Барановська, І. Боричевський, О. Бухнієва, К. Васильєва, О. Вашуленко, Л. Гриневич, О. Драган, І. Деркач, Н. Крамар, О. Лінник, Ю. Малієнко тощо.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки ефективних методичних підходів і прийомів для розвитку усного мовлення школярів через мистецький контекст, забезпечення реалізації наскрізних умінь у практиці нової української школи, а також підтримки формування особистості, здатної мислити, оцінювати й висловлювати свої погляди відкрито, грамотно й творчо. Саме це і обумовило вибір теми дослідження: **«Розвиток наскрізного уміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».**

Мета дослідження: виявити, обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови, методи й прийоми розвитку наскрізного уміння усно висловлювати власну думку в навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».

Відповідно до мети визначено наступні завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні основи формування наскрізного уміння висловлювати власну думку усно у молодших школярів та визначити роль навчальних ситуацій у цьому процесі.

2. Охарактеризувати потенціал інтегрованого курсу «Мистецтво» як освітнього середовища, що сприяє розвитку в учнів уміння усно висловлювати власну думку, та визначити доцільні методи і прийоми для реалізації цього завдання.

3. Розробити, апробувати та проаналізувати систему педагогічної роботи, спрямовану на розвиток наскрізного уміння усно висловлювати власну думку в навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».

Об'єкт дослідження – процес розвитку наскрізних умінь висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» у молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку наскрізного уміння усно висловлювати власну думку у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» у молодших школярів.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети використано **комплекс методів наукового дослідження**:

1) теоретичні – аналіз, узагальнення психологічної, науково-методичної літератури для з'ясування сучасного стану досліджуваної проблеми; формулювання висновків;

2) емпіричні – емпіричне дослідження констатувального та формувального характеру з метою дослідження системи педагогічної роботи, спрямованої на розвиток наскрізного уміння усно висловлювати власну думку в навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво»;

3) обробка даних для узагальнення та систематизації результатів дослідження, забезпечення переходу від якісних характеристик до їх кількісного (числового) виразу: відсотковий аналіз отриманих даних.

Практичне значення здобутих результатів полягає у можливості використання розробленої системи роботи з розвитку наскрізного уміння усно висловлювати власну думку в навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» у практиці початкової школи. Запропоновані методичні прийоми, форми роботи та педагогічні умови можуть бути впроваджені в освітній процес учителями початкових класів, педагогами-організаторами, методистами для активізації усного мовлення учнів, підвищення їхньої комунікативної активності та розвитку критичного мислення.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження опубліковано статті: «Розвиток наскрізного уміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу "Мистецтво"» *Освіта XXI століття: аксіологічний вимір*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської

студентської науково-практичної конференції (м. Нікополь, 23 травня 2025 року).
Нікополь: Навчально-методичний кабінет, 2025.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 50 найменувань, додатків. Повний обсяг роботи становить 87 сторінок, з яких основного тексту – 82 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ НАСКРІЗНОГО УМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАТИ ВЛАСНУ ДУМКУ УСНО У НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

1.1. Розвиток наскрізного уміння висловлювати власну думку усно у молодших школярів як психолого-педагогічна проблема

У сучасному освітньому просторі особливої уваги набуває формування в учнів ключових та наскрізних умінь, що забезпечують не лише засвоєння навчального матеріалу, а й розвиток особистості як активного учасника соціокультурного життя. Одним із таких наскрізних умінь, визначених у Державному стандарті початкової освіти, є уміння усно висловлювати власну думку. Це вміння передбачає не лише здатність будувати зв'язні висловлювання, а й уміння аргументувати свою позицію, брати участь у діалозі, слухати та реагувати на думки інших.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для становлення усного мовлення, адже саме в цей час інтенсивно розвиваються когнітивні процеси, емоційно-вольова сфера та комунікативні навички. Водночас спостерігається низка труднощів: обмежений словниковий запас, несформованість навичок послідовного викладу думки, невпевненість у комунікації, що потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки.

Таким чином, вивчення процесу розвитку уміння усно висловлювати власну думку у молодших школярів потребує комплексного психолого-педагогічного аналізу, що враховує як вікові особливості дитини, так і умови освітнього середовища, методи навчання та роль учителя у створенні сприятливого комунікативного клімату.

У новому Державному стандарті чітко визначено перелік ключових компетентностей, а також наскрізних умінь, що є базовими для формування компетентностей у всіх освітніх галузях. Зокрема, документ виділяє одинадцять

ключових компетентностей, які охоплюють як предметні знання, так і міжпредметні навички, необхідні для всебічного розвитку учня. Кожна з цих компетентностей супроводжується набором десяти наскрізних умінь, що виконують функцію фундаменту для формування критичного мислення, комунікативних навичок, творчих і практичних здібностей [15].

Серед таких наскрізних умінь особливе значення має уміння висловлювати власну думку усно і письмово. Воно сприяє розвитку комунікативної компетентності, формуванню здатності учнів обґрунтовувати власну позицію, вести аргументовані дискусії та брати активну участь у колективних обговореннях. Крім того, у стандарті наголошується на важливості таких умінь, як читання з розумінням, здатність критично та системно мислити, прояв ініціативності та творчої активності, логічне обґрунтування власної позиції, управління емоціями, оцінка ризиків, ухвалення обґрунтованих рішень та ефективне розв'язування проблем.

Інтеграція цих наскрізних умінь у навчальний процес створює умови для формування цілісної, гармонійно розвиненої особистості, здатної не лише опанувати знання, а й застосовувати їх у різноманітних життєвих та освітніх ситуаціях. Водночас розвиток уміння висловлювати власну думку безпосередньо пов'язаний із розвитком когнітивних і соціальних навичок учнів, адже дозволяє їм аналізувати інформацію, порівнювати факти, робити висновки, обговорювати альтернативні точки зору та приймати власні рішення на основі обґрунтованих аргументів.

В. Пруняк зазначає, що у контексті сучасної освіти наскрізні уміння виступають не лише як навчальні цілі, а й як інтегративний механізм розвитку компетентностей, що забезпечує здобувачам освіти необхідні навички для успішного навчання, самовираження та соціальної взаємодії. Формування уміння висловлювати власну думку, разом із іншими наскрізними уміннями, є ключовим елементом підготовки школярів до життя в умовах інформаційного суспільства та швидкозмінного світу [36].

Поняття «уміння» як педагогічна категорія давно стало предметом пильної уваги в наукових дослідженнях і має вже усталене тлумачення в науково-педагогічному дискурсі. У той же час термін «наскрізні вміння», який відносно нещодавно увійшов в активний обіг вітчизняної освітньої термінології, ще не має єдиного тлумачення й інтерпретаційної стабільності. Це поняття викликає жваві обговорення серед педагогів, методистів і дослідників.

Звернення до Великого тлумачного словника сучасної української мови дозволяє ширше інтерпретувати значення прикметника «наскрізний», який має кілька смислових відтінків:

1. Такий, що проходить крізь що-небудь і виходить назовні;
2. Той, що зберігається або триває протягом усього процесу, від початку до завершення;
3. Пов'язаний з усіма етапами певної діяльності, охоплюючи її повністю [10].

Аналізуючи дослідження Л. Гриневич, О. Лінник, І. Старахіна, можна зазначити, що поняття «наскрізні уміння» досі залишається недостатньо визначеним, оскільки науковці не мають єдиного підходу до його трактування. Зазначається, що наскрізні уміння є важливою складовою та умовою формування ключових компетентностей учнів, але їх визначення в різних джерелах варіюється. Серед поширених тлумачень зазначається, що наскрізні уміння можна віднести до категорії «м'яких навичок» (soft skills), які за своєю природою є універсальними та використовуються в усіх сферах життєдіяльності людини [12].

М'які навички (soft skills) умовно поділяють на три основні групи чи сфери:

1. Особистісна сфера, яка включає в себе такі уміння, як творчість та емоційний інтелект.
2. Соціальна сфера, до якої відносяться здатність до співпраці з іншими людьми, здатність до комунікації та інші взаємодії.
3. Когнітивна сфера, що включає уміння, пов'язані з критичним та системним мисленням, умінням висловлювати власну думку усно та письмово,

чітким обґрунтуванням власної позиції, здатністю до розв'язування проблем, оцінкою ризиків та інші [16].

На нашу думку, зростання уваги до розвитку наскрізних умінь зумовлено глобальними трансформаціями в сучасному суспільстві, що знайшли своє відображення в концепції Нової української школи. Ці зміни пов'язані не лише з інформаційним і технологічним прогресом, а й із новими соціальними, економічними та культурними викликами, що постають перед молодим поколінням. У результаті сучасна освіта потребує не лише передачі знань, а й формування широкого спектру ключових компетентностей, що забезпечують здатність учнів критично мислити, ефективно спілкуватися, приймати обґрунтовані рішення та діяти творчо у різних життєвих ситуаціях.

Окрім глобальних змін, зростають також вимоги з боку батьків, педагогів та самих учнів, які відображають трансформацію соціальних потреб і запитів до навчального процесу. Сучасні учні прагнуть отримати не лише знання з окремих предметів, а й уміння застосовувати їх у практичних та міжособистісних ситуаціях, висловлювати власну позицію, аргументовано відстоювати її та взаємодіяти з іншими. У відповідь на ці запити педагогічна система змушена переглянути традиційні підходи до навчання, запроваджуючи інтерактивні, компетентнісно орієнтовані методики, які сприяють розвитку наскрізних умінь.

Саме наскрізні уміння, які охоплюють когнітивні, соціальні, емоційні та комунікативні аспекти розвитку особистості, на думку Н. Крамар, Л. Голоцукової, стають ключовим елементом підготовки школярів до життя у сучасному світі. Вони забезпечують комплексний розвиток учнів, формують здатність до самостійного мислення, творчості, аналізу та синтезу інформації, а також підвищують рівень соціальної адаптації та відповідальності. У цьому контексті розвиток наскрізних умінь виступає як стратегічна мета сучасної освіти, яка дозволяє готувати компетентних, свідомих і соціально активних громадян, здатних ефективно взаємодіяти в умовах швидкозмінного та інформаційно насиченого суспільства[23].

Аналіз освітніх ліній Державного стандарту початкової освіти дозволяє зробити низку важливих висновків щодо організації освітнього процесу та формування ключових компетентностей учнів. По-перше, наскрізні уміння представлені в усіх освітніх галузях, що свідчить про їх універсальний характер і їхню здатність забезпечувати міжпредметну інтеграцію знань та навичок. Це підтверджує, що формування наскрізних умінь є не лише додатковою, а й базовою складовою сучасного навчання, яка спрямована на розвиток цілісної особистості учня, здатної адаптуватися до різноманітних життєвих і навчальних ситуацій.

Разом із тим, аналіз виявляє певні недоліки та розбіжності у представленні наскрізних умінь у стандарті. По-перше, відсутня чітка системність у їхньому представленні, що ускладнює впровадження цілісної методики формування цих умінь у навчальних дисциплінах. По-друге, існує різний рівень розкриття та розвитку окремих умінь: найбільш повно в стандарті представлені ті, що стосуються критичного мислення, здатності до співпраці та ефективного розв'язування проблем, що підтверджує пріоритетність розвитку когнітивних і соціальних навичок у навчальному процесі.

Водночас, ряд важливих аспектів залишається недостатньо висвітленим. Серед них – розвиток емоційного інтелекту, вміння проявляти ініціативність та творчий підхід до навчальної діяльності, здатність до читання з розумінням, усного та письмового висловлювання власної думки, а також формування уміння логічно обґрунтовувати власну позицію і приймати відповідальні рішення. Недостатнє представлення цих умінь у стандарті підкреслює потребу в удосконаленні освітніх програм та навчальних курсів, щоб забезпечити більш комплексне й системне формування ключових компетентностей.

Отже, аналіз Державного стандарту початкової освіти свідчить про актуальність цілеспрямованого розвитку наскрізних умінь у навчальному процесі. Він вказує на необхідність інтеграції ефективних педагогічних методик, які сприятимуть не лише засвоєнню знань, а й формуванню здатності учнів самостійно висловлювати власну думку, аргументувати позицію, креативно

мислити та ефективно взаємодіяти в колективі. Такий підхід дозволяє створити основу для гармонійного розвитку особистості, яка відповідає вимогам сучасного суспільства та Нової української школи[15].

У контексті освіти поєднання понять «наскрізний» і «уміння» дає змогу розглядати ці навички як такі, що формуються не в межах одного окремого предмета, а є універсальними інструментами, які пронизують увесь освітній процес. Вони актуалізуються на уроках з різних дисциплін, у міжпредметних та інтегрованих курсах, а також позаурочній діяльності. Тобто, наскрізні вміння—це ті, які є багатогалузевими, міждисциплінарними та реалізуються впродовж усього періоду навчання, сприяючи формуванню самостійної, відповідальної, критично мислячої особистості, здатної до ефективної комунікації в різних життєвих ситуаціях. Саме тому розвиток таких умінь, зокрема уміння усно висловлювати власну думку, набуває особливого значення в умовах реалізації концепції Нової української школи, яка орієнтується на особистісно орієнтовану освіту та компетентнісний підхід.

Безумовно, кожне з наскрізних умінь, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти, має важливе значення для всебічного розвитку здобувачів освіти. Кожне з них спрямоване на формування цілісної, компетентної особистості, здатної адаптуватися до викликів сучасного світу. Проте серед них особливої уваги, на нашу думку, заслуговує уміння висловлювати власну думку як усно, так і письмово, яке можна вважати не лише важливим, а й визначальним щодо розвитку інших наскрізних умінь.

Вміння формулювати й доносити власні думки, судження та позиції—це основа для ефективної комунікації, усвідомленого мислення та конструктивної взаємодії з іншими. Без належного рівня сформованості цього уміння дитині буде надзвичайно складно повноцінно розвивати інші наскрізні вміння, зокрема: критичне мислення, ініціативність, здатність до логічного обґрунтування поглядів, аргументації власної позиції тощо. Інакше кажучи, усне мовлення виступає своєрідним інструментом пізнання, аналізу, рефлексії й самовираження. Якщо дитина не вміє чітко, логічно та впевнено висловити свою

думку вголос, вона не зможе повноцінно брати участь у діалогах, дискусіях, навчальних ситуаціях, які вимагають від неї активної розумової та мовленнєвої участі. Більше того, невпевненість у власному мовленні може гальмувати інтелектуальний розвиток, знижувати самооцінку та мотивацію до навчання[27].

Тому розвиток уміння висловлювати власну думку усно має бути в центрі уваги сучасної початкової школи, як одне з пріоритетних завдань, що закладає фундамент для набуття учнями всіх інших компетентностей і умінь, передбачених освітнім стандартом.

Для того щоб дитина могла критично осмислювати різноманітні життєві ситуації, на думку О. Мельник, їй необхідно насамперед внутрішньо сформулювати власне ставлення, позицію та систему цінностей. Хоча цей процес ще не обов'язково набуває зовнішньої форм, він має ключове значення для побудови подальших суджень, висновків і дій. Зі зростанням і соціалізацією дитина все частіше потрапляє в ситуації, коли потрібно чітко артикулювати свої думки, обґрунтовувати власну позицію, відстоювати погляди в комунікації з однолітками, дорослими, педагогами. У таких умовах висловлювання власної думки стає необхідною умовою ефективної взаємодії з навколишнім світом[29].

Усне мовлення, тобто говоріння, є зовнішнім виявом внутрішнього мовлення, яке постійно супроводжує психічну діяльність людини. Воно активізується під впливом життєвих обставин, комунікативних завдань і соціальних ситуацій. Саме у процесі внутрішнього мовлення відбувається низка когнітивно-мовленнєвих операцій, що є основою для подальшого формулювання думок. Зокрема, дитина:

- 1) обмірковує зміст і форму майбутнього висловлення;
- 2) оцінює вагомість та доречність власних аргументів;
- 3) за потреби оперативно добирає нові докази або приклади;
- 4) здійснює відбір мовних засобів – слів, виразів, граматичних конструкцій – з тих, які вже засвоїла;
- 5) організовує думки в логічні зв'язні речення;

б) переходить від однієї мікротеми до іншої, тобто будує структуру висловлення у свідомості ще до моменту говоріння[37].

Як уже зазначалося, уміння висловлювати власну думку усно є наскрізним і входить до переліку умінь, спільних для всіх ключових компетентностей, закладених у сучасних освітніх стандартах. Це підкреслює його універсальний характер і важливість у формуванні цілісної особистості учня. Такий підхід означає, що розвиток цього уміння не може бути обмежений лише уроками мовно-літературної галузі. Вміння чітко та логічно висловлювати свої думки повинно формуватися у різних навчальних контекстах – на уроках математики, природознавства, технологій, мистецтва та інтегрованих курсах, що дозволяє учням практикувати комунікацію у різних ситуаціях, адаптувати мову до специфіки предмета та вдосконалювати когнітивні навички.

Разом з тим, у сучасній практиці освітнього процесу спостерігається проблема недооцінювання ролі цього уміння у загальному розвитку дитини як соціально та інтелектуально компетентної особистості. Уміння висловлювати власну позицію усно є ключовим елементом критичного мислення, здатності до самостійного аналізу, творчої рефлексії та відповідального навчання. Його недостатній розвиток може ускладнити не лише навчальну діяльність, а й міжособистісну взаємодію та самореалізацію учнів.

Особливо важливим є розвиток цього уміння у дітей 1–2 класів, які перебувають на етапі адаптаційного циклу початкової освіти, відповідно до вимог Державного стандарту. На цьому етапі педагогам слід враховувати вікові, психологічні та індивідуальні особливості учнів, формуючи уміння поступово та системно. Це передбачає створення безпечного та стимулюючого навчального середовища, яке підтримує прояв ініціативи, сприяє розвитку мовлення та мислення, а також забезпечує можливість рухатися за індивідуальними освітніми траєкторіями.

А. Сбруєва зазначає, що системне формування наскрізних умінь на ранніх етапах освіти дозволяє закласти міцний фундамент для подальшого навчання й особистісного розвитку. Кожен освітній цикл повинен забезпечувати певний

рівень сформованості компетентностей і наскрізних умінь, без яких ефективно засвоєння знань, розвиток критичного мислення та здатність до самостійної діяльності можуть бути суттєво обмеженими. Тому інтеграція завдань і вправ, спрямованих на розвиток усного висловлювання, у різні навчальні дисципліни є важливим стратегічним завданням сучасної початкової освіти[39].

Розвиток уміння висловлювати власну думку усно є важливим аспектом загального розвитку молодших школярів і є основою для розвитку ряду ключових компетентностей, які сприяють не тільки успішній адаптації до шкільного середовища, але й майбутньому успіху в житті. Це уміння є не просто навичкою, а важливим психолого-педагогічним завданням, яке охоплює цілу низку факторів, що включають мовленнєві, когнітивні, емоційні та соціальні аспекти розвитку дитини.

М. Синиця схиляється до думки про те, що уміння висловлювати свою думку усно безпосередньо пов'язане з процесом соціалізації дитини, що є важливим етапом її розвитку в ранньому шкільному віці. Здатність висловлювати свої думки дозволяє дитині ефективно комунікувати з однолітками, вчителями, батьками та іншими людьми, що сприяє формуванню здорових міжособистісних стосунків. Вміння виражати думки в контексті соціальних взаємодій допомагає дитині краще адаптуватися в групі, розвивати емоційну зрілість та здатність до самовираження. У процесі навчання учень поступово оволодіває соціальними нормами спілкування: вчиться слухати, враховувати думки інших, вести дискусії, висловлювати свою точку зору на різні теми. Це сприяє розвитку таких соціальних якостей, як толерантність, здатність до компромісів і взаємоповаги[42].

М.Слинько зазначає, що здатність висловлювати власну думку усно тісно пов'язана з розвитком критичного мислення, яке є важливою складовою частиною когнітивного розвитку. Критичне мислення передбачає здатність аналізувати, порівнювати, оцінювати і систематизувати інформацію, а також ставити під сумнів стереотипи і передумови. Для того, щоб виразити чітку, обґрунтовану думку, дитина повинна вміти сприймати інформацію з різних

джерел, аналізувати її і формулювати логічні аргументи. Розвиток критичного мислення через усне висловлення думки допомагає дитині бути не тільки сприйнятливою до різних ідей і думок, але й здатною логічно їх аналізувати. Відтак, уміння висловлювати думку стає не лише мовною навичкою, але й інструментом для розвитку аналітичних здібностей, оцінки ситуацій і прийняття рішень. Це важливо не тільки для навчальної діяльності, а й для подальшого розвитку особистості, що здатна мислити самостійно та аргументовано[44].

На думку І. Боричевського, здатність висловлювати власну думку усно є важливим інструментом для розвитку вміння вести конструктивні обговорення. Коли дитина навчається виражати свої думки і аргументувати їх, вона розвиває здатність до конструктивного діалогу. Уміння взаємодіяти в обговоренні – це важлива компетенція в умовах сучасного світу, де важливим є не лише навчання, а й здатність до співпраці, пошуку рішень у групі та ефективного вирішення конфліктів. Конструктивне обговорення дозволяє учням не тільки висловлювати свої погляди, а й враховувати думки інших, вести пошук аргументів та відповідати на критику. Це навичка, яка є корисною в різних сферах життя, починаючи від освітнього процесу і закінчуючи професійною діяльністю у майбутньому[5].

Уміння висловлювати думки усно сприяє розвитку емоційної та особистісної зрілості дитини. Коли учень має можливість виразити свою точку зору, він не тільки передає інформацію, а й демонструє своє емоційне ставлення до теми. Це дає можливість дитині відчувати впевненість у собі, а також розвивати самоповагу. Самовираження через усне мовлення також є важливим для розвитку індивідуальності дитини. Це дає їй можливість реалізувати свої ідеї, погляди та почуття, що важливо для формування здорової самооцінки та внутрішньої гармонії. Вміння висловлювати свої думки допомагає дитині відчувати себе важливою частиною спільноти, що в свою чергу сприяє її психоемоційному благополуччю.

Таким чином, уміння висловлювати думку усно стає не тільки важливою навичкою, а й основою для розвитку різних компетентностей, які допомагають дитині успішно адаптуватися в соціумі, навчатися та розвиватися як особистість.

Формування уміння висловлювати власну думку усно у молодших школярів є складним та багатогранним процесом, який вимагає розвитку низки психологічних та мовних факторів. Це не лише вдосконалення мовленнєвих навичок, а й підготовка дитини до ефективної соціальної взаємодії, що передбачає усвідомлене використання мови для висловлення власної думки в різноманітних ситуаціях. Розглянемо ці фактори детальніше.

1. Мовний розвиток. Мовний розвиток є ключовим елементом у формуванні здатності висловлювати думки, адже на базі мовних здібностей дитина має можливість створювати виразні та зрозумілі висловлювання. У молодших школярів на етапі початкової освіти відбувається активне розширення словникового запасу, удосконалення граматичних навичок і формування здатності правильно будувати речення. Важливими етапами цього процесу є:

1) Розширення словникового запасу: діти початкових класів активно засвоюють нові слова, зокрема абстрактні, які допомагають чітко виражати думки, і, в результаті, здатність висловлювати більш складні ідеї. Знання нових слів дозволяє дітям краще сформулювати думку і бути зрозумілими для слухачів.

2) Граматична правильність: під час цього етапу учні вивчають правила граматики, правильне використання часів, відмінків, частин мови. Це забезпечує правильне і логічне побудування речень, що є необхідною умовою для коректного висловлення думки.

3) Удосконалення виразності мовлення: вміння використовувати риторичні фігури, різноманітні інтонації та паузи є важливою складовою розвитку мовлення. Це допомагає дитині висловлювати думку не лише правильно, але й емоційно насичено, що робить її більш переконливою та виразною[9].

2. Когнітивний розвиток. Когнітивний розвиток визначає здатність дитини логічно обґрунтовувати свою точку зору та формулювати переконливі

аргументи. Діти, які знаходяться на етапі початкової школи, зазвичай ще не володіють достатньо розвинутими навичками абстрактного мислення, тому для них важливо навчитися:

1) Логічність та послідовність викладу думки: когнітивні здібності впливають на здатність побудувати свою думку логічно, тобто починати з основних тез і поступово додавати до них аргументи, що підкріплюють позицію. Це вимагає від дітей розуміння зв'язків між ідеями, здатності до узагальнення та виділення найважливіших аспектів.

2) Здатність до аналізу та синтезу: для ефективного висловлення своєї думки необхідно вміти аналізувати інформацію та виділяти основні моменти, а також комбінувати її для формулювання чіткої, аргументованої позиції.

3) Уміння ставити питання та вирішувати проблеми: на етапі початкової школи діти починають усвідомлювати, що є різні способи вирішення проблем, і здатність ставити питання є невід'ємною частиною їхнього когнітивного розвитку. Саме це дозволяє їм розуміти складність ситуацій і шукати відповідні аргументи для висловлення своїх думок[17].

3. Емоційний інтелект. Емоційний інтелект (EI) є ще одним важливим фактором у формуванні уміння висловлювати власну думку усно. Він охоплює низку емоційних та соціальних навичок, які необхідні для адекватного спілкування з іншими людьми. Вміння висловлювати свою думку у конструктивній формі передбачає наявність певної емоційної зрілості, що включає такі аспекти:

1) Контроль емоцій: для успішного висловлення думки дитина повинна вміти контролювати свої емоції. Якщо дитина збуджена або нервує, це може заважати чіткому викладу думки. Емоційний інтелект дозволяє дитині заспокоїтися, щоб передати свою думку без зайвих емоційних перенапружень.

2) Емпатія та адекватна реакція: Для ефективного спілкування важливо вміти враховувати емоції та ставлення інших учасників діалогу. Дитина, розвиваючи емоційний інтелект, вчиться слухати інших, враховувати їхні

почуття та відповідати з повагою, що є важливою складовою вміння вести конструктивну розмову.

3) Самовираження через емоції: здатність виражати свої думки емоційно та відверто, але в межах прийняттого, дає дитині можливість передавати свої переживання та відчуття під час спілкування. Це дозволяє їй бути автентичною в діалозі, що сприяє розвитку впевненості у своїх словах[21].

Мовний, когнітивний та емоційний розвиток тісно взаємопов'язані, і їхня інтеграція є основою для розвитку вміння висловлювати власну думку усно. Логічне та послідовне формулювання думки потребує не тільки розвинених мовних навичок, але й здатності аналізувати і розуміти аргументи, а також емоційної зрілості для адекватного реагування на ситуації та інших учасників діалогу. Наприклад, дитина, яка вміє чітко висловлювати свої думки (завдяки розвитку мовлення), буде здатна підкріпити свою точку зору логічними аргументами (завдяки когнітивним здібностям) і водночас проявити емпатію та повагу до думки іншої людини (завдяки емоційному інтелекту). Таким чином, розвиток кожного з цих аспектів є необхідним для досягнення ефективного усного вираження думки[24].

Тож, формування вміння висловлювати думку усно є важливим етапом у розвитку молодших школярів, і завдяки тісному взаємозв'язку мовного, когнітивного та емоційного розвитку можна досягти успіху в цьому процесі.

У початковій школі розвиток вміння висловлювати власну думку усно є важливим аспектом загального розвитку дітей. Основну роль у цьому процесі відіграє вчитель, який не тільки передає учням знання про граматику, лексику та стилістику, а й активно працює над розвитком їхнього мислення, самовираження та комунікативних навичок. Ось кілька ключових аспектів, через які вчитель може сприяти розвитку цієї важливої навички:

1. Використання методів активного навчання. Методи активного навчання – це підходи, що орієнтовані на активну участь учнів у навчальному процесі, що стимулює їхнє мислення, здатність до самовираження та соціальну активність. Деякі з таких методів включають:

1) Дискусії та обговорення: вони дають можливість учням висловлювати свої думки з різних питань, слухати інших і активно взаємодіяти з ними. Обговорення різних тем допомагає дітям формулювати свої ідеї чітко і логічно, аргументувати їх, враховувати та поважати думки інших. Крім того, учні вчаться бути толерантними до різних точок зору і реагувати на них конструктивно.

2) Рольові ігри: цей метод дозволяє дітям не тільки випробувати різні соціальні ролі, але й навчитися розуміти різні позиції та аргументувати свої дії або рішення в різних ситуаціях. Рольові ігри дають змогу дітям краще усвідомлювати важливість комунікації в різних контекстах і вчать знаходити спільну мову з іншими людьми.

3) Проєкти та презентації: залучення учнів до створення проєктів та їх подальшого представлення перед класом допомагає не лише вдосконалювати їхні мовні навички, але й розвивати здатність до логічного та структурованого викладу думки, а також розуміння того, як презентувати свою ідею аудиторії[32].

2. Індивідуальний підхід у навчанні. Індивідуальний підхід – це важлива складова педагогічного процесу, що дає змогу враховувати різні рівні розвитку учнів, їхні інтереси, здібності та потреби. Завдяки цьому вчитель може адаптувати методи навчання до кожного учня, створюючи умови для ефективного розвитку його мовних і когнітивних навичок. Індивідуалізація навчання передбачає:

1) Врахування темпів розвитку учнів: діти мають різні рівні мовленнєвого розвитку, і для деяких учнів може знадобитися більше часу або спеціальні вправи для освоєння навичок висловлювання власної думки. Вчитель може використовувати індивідуальні завдання, що відповідають конкретним потребам учня.

2) Залучення до різноманітних видів діяльності: врахування інтересів учнів дозволяє створювати навчальні ситуації, які будуть мотивувати дітей до участі в обговореннях і вираженні власних думок. Наприклад, дітям, які цікавляться природничими науками, можна запропонувати обговорення екологічних

проблем, а тим, хто любить літературу – поділитися враженнями від прочитаних книг.

3) Психофізіологічні особливості: вчитель також враховує різні психофізіологічні особливості учнів, що допомагає підтримувати кожного учня на його індивідуальному етапі розвитку. Наприклад, деякі діти можуть бути дуже емоційними, тоді як інші – більше замкнутими, і для них треба використовувати різні стратегії в навчанні[35].

3. Створення сприятливого психологічного клімату в класі. Для того, щоб учні могли вільно висловлювати свої думки, необхідно створити сприятливий психологічний клімат в класі. Це включає наступні аспекти:

1) Підтримка вчителя: вчитель повинен бути підтримуючим, проявляти увагу до кожного учня, заохочувати участь у обговореннях і не лякати помилок. Створення атмосфери довіри дозволяє учням не боятися висловлювати свої думки, навіть якщо вони не впевнені в їх правильності.

2) Заохочення участі: важливо заохочувати учнів до участі в обговореннях і презентаціях. Це може бути зроблено через схвалення їхньої активності, навіть якщо думка не зовсім точна або не зовсім сформульована. Заохочення має бути позитивним, з акцентом на те, як важливо мати власну думку і не боятися її висловлювати.

3) Стимулювання позитивних емоцій: під час висловлення думки учні можуть переживати різні емоційні стани. Завдання вчителя — допомогти дитині справитися з хвилюванням і неуспіхами, стимулюючи позитивні емоційні відгуки на кожную висловлену думку. Таке заохочення допомагає створити позитивне ставлення до мовленнєвої активності.

4) Розвиток групової взаємодії: умови для групової взаємодії, коли учні можуть обмінюватися думками, досвідом і реагувати на ідеї один одного, також сприяють розвитку уміння висловлювати свою думку. Колективна робота над проектами або виконання завдань у групах дає учням можливість висловлювати свої ідеї в безпечному і підтримуючому середовищі[38].

Сучасні технології можуть стати ефективним інструментом для розвитку усного мовлення у молодших школярів. Інтерактивні платформи, відеоуроки, онлайн-діалоги та навіть застосування комп'ютерних програм для створення презентацій чи участі в обговореннях допомагають учням розвивати навички висловлювання думки в більш комфортному та цікавому форматі. Технології дозволяють також організовувати роботу в парах або групах, що додає різноманіття в навчальний процес і робить його більш захопливим[43].

Отже, розвиток уміння висловлювати власну думку усно у молодших школярів є важливим етапом у їхньому розвитку. Вчитель має створювати умови для розвитку мовних і когнітивних навичок учнів через активне навчання, індивідуалізацію підходу та створення сприятливого психологічного клімату в класі. Усі ці фактори разом допомагають дітям стати впевненими в собі, здатними чітко та аргументовано висловлювати свої думки в різних ситуаціях.

Розвиток уміння висловлювати власну думку усно у молодших школярів може бути ускладнений рядом труднощів, як психологічного, так і педагогічного характеру. Ці труднощі мають різні прояви і можуть впливати на ефективність навчального процесу та на успішність розвитку цієї важливої навички. Ось детальніше про основні з них:

1. Низька мовна компетентність. Однією з основних труднощів є недостатній рівень мовної компетентності учнів, що ускладнює формулювання своїх думок. Це може бути пов'язано з кількома факторами:

- недостатній словниковий запас: якщо учень не має достатнього словникового запасу, йому важко підібрати правильні слова для вираження своїх думок, що може призводити до невиразних або не чітких висловлювань.

- проблеми з граматиною: діти, які не володіють граматичними правилами на достатньому рівні, можуть робити помилки при формулюванні речень, що ускладнює їхнє усне спілкування. Це може стати на заваді чіткій та зрозумілій передачі своїх думок.

- обмежена здатність до самовираження: якщо дитина не має достатньої мовної спритності для самовираження, вона може почуватися невпевнено і уникати висловлювань на публіці[45].

2. Психологічні бар'єри. Психологічні труднощі можуть значно ускладнити процес розвитку навички висловлювання думки, зокрема:

- страх перед публічними виступами: діти часто переживають через необхідність говорити перед класом. Страх перед тим, що їхні думки можуть бути осуджені або неправильно сприйняті, може призвести до відмови від участі в обговореннях чи виступах.

- страх осуду: діти, які переживають через можливу критику з боку однокласників або вчителя, можуть утримувати свої думки або навіть уникати висловлювань, щоб уникнути негативної реакції.

- незрозуміле ставлення однокласників: у молодшому шкільному віці діти можуть відчувати, що їх не розуміють або сміються з їхніх висловлювань. Це може знижувати впевненість і мотивацію до подальших спроб.

Ці психологічні бар'єри значно ускладнюють процес навчання та потребують спеціальних заходів для їх подолання, таких як створення безпечної та підтримуючої атмосфери в класі[47].

3. Недостатній розвиток критичного мислення. Критичне мислення є важливою складовою навички висловлювати власну думку. Якщо у дітей відсутні навички критичного осмислення інформації, вони можуть мати труднощі у:

- аналізі ситуацій: для того щоб сформулювати чітку й обґрунтовану думку, необхідно мати здатність правильно оцінювати ситуацію, розуміти її деталі та чинники, що її визначають. Якщо в дітей не розвинене критичне мислення, вони можуть мати труднощі в осмисленні подій та формулюванні обґрунтованої точки зору.

- постановці аргументів: без розвиненого критичного мислення діти можуть не розуміти, що для висловлення власної думки необхідно наводити

переконливі аргументи. Вони можуть обмежуватися загальними фразами, що не допомагає переконати слухачів.

- визначенні логічних помилок: діти можуть не розпізнавати логічні помилки у своїх або чужих висловлюваннях, що впливає на якість їхніх думок і здатність вести аргументовану бесіду [48].

4. Невміння вести дискусію. Уміння вести конструктивну дискусію є необхідною складовою для розвитку навички висловлювання думки, оскільки діти повинні навчитися взаємодіяти з іншими, чути і поважати їхню точку зору. Основні труднощі, що можуть виникати в цьому процесі:

- нерозуміння важливості аргументів: діти часто не усвідомлюють, що для того, щоб переконати інших у своїй думці, необхідно не лише висловлювати свої ідеї, але й підкріплювати їх аргументами, що підтверджують правильність їхніх висновків.

- проблеми з взаємодією в групі: деякі діти можуть бути схильні до того, щоб переконувати інших лише через емоційний вплив або через агресивне нав'язування своєї точки зору, не враховуючи позицію інших учасників дискусії.

- не вміння слухати інших: для ефективної дискусії важливо не лише висловлювати свою думку, але й вміти слухати інших, поважати їхні аргументи і правильно на них реагувати. Багато дітей мають труднощі з концентрацією на думках співрозмовників і часто не враховують їх під час обговорення[1].

Ці труднощі потребують корекції через спеціальні навчальні стратегії та розвиток комунікативних навичок, що включають активне слухання, аргументацію, а також розуміння конструктивного обговорення. Тож, успішний розвиток уміння висловлювати власну думку у молодших школярів передбачає подолання різноманітних труднощів. Ці труднощі можуть бути як мовними, так і психологічними або когнітивними. Вчителі повинні не тільки допомогти дітям здолати ці труднощі через розвиток мовних і мисленнєвих навичок, а й створити підтримуюче середовище, де учні зможуть без страху висловлювати свої думки та брати участь у конструктивних дискусіях.

Таким чином, розвиток уміння висловлювати власну думку усно є важливою психолого-педагогічною проблемою, що потребує комплексного підходу, який включає увагу до мовного, когнітивного та емоційного розвитку дітей. Для того, щоб учні молодших класів могли ефективно висловлювати свою думку, необхідно забезпечити їм відповідні умови для розвитку цього вміння через активне навчання, підтримку та індивідуалізацію педагогічного процесу. Врахування психологічних особливостей дітей та застосування інноваційних методів навчання сприятиме формуванню у них цієї важливої компетенції, яка буде корисною в їх подальшому житті.

1.2. Навчальні ситуації як засіб розвитку висловлювати свою думку усно

Навчання в молодших класах є ключовим етапом у розвитку мовних, когнітивних та соціальних навичок дітей. Однією з важливих складових цього процесу є формування вміння висловлювати власну думку усно, що є необхідною умовою для успішної комунікації та соціалізації. Висловлення думки є важливим не лише для успішного навчання, але й для розвитку критичного мислення, здатності до самовираження та конструктивного обговорення різноманітних питань.

Одним із найбільш ефективних засобів розвитку уміння висловлювати власну думку є використання навчальних ситуацій. Такі ситуації, створювані в рамках уроків, стають своєрідним навчальним середовищем, у якому учні мають можливість активно взаємодіяти, аналізувати інформацію та брати участь у комунікативних процесах. Вони стимулюють учнів до активного мислення, допомагають формулювати власні ідеї, висловлювати їх послідовно та логічно, а також обґрунтовувати власну позицію.

Правильно організовані навчальні ситуації дозволяють забезпечити комплексний розвиток мовленнєвих і когнітивних навичок. Учні не лише покращують свою здатність до словесного вираження думок, а й розвивають

уміння слухати та аналізувати аргументи інших, порівнювати різні точки зору та робити висновки. Це, у свою чергу, сприяє формуванню критичного мислення, підвищує здатність до самостійного прийняття рішень і аргументованого захисту власної позиції.

Особливо ефективними є навчальні ситуації, що передбачають різноманітні види діяльності: обговорення, дискусії, рольові ігри, проектну та творчо-пошукову діяльність. Завдяки цьому учні отримують можливість застосовувати власні знання у практичному контексті, розвивати комунікативну активність, експериментувати зі словниковими та граматичними засобами, а також удосконалювати навички логічного та образного мислення. Таким чином, навчальні ситуації виступають не лише як методичний прийом, а й як потужний інструмент формування наскрізного уміння висловлювати власну думку у молодших школярів.

М. Кукалецька вважає, що навчання на уроці проходить через навчальні ситуації, які є важливим структурним елементом уроку. Вона дає визначення навчальної ситуації як диференційованої частини уроку, що включає комплекс умов, необхідних для досягнення обмежених, специфічних результатів. Це визначення дозволяє чітко зрозуміти роль навчальної ситуації як інструменту організації навчального процесу, однак, зауважує, що вчитель має вирішальну роль як у розгортанні процесу, так і в попередній підготовці до уроку. Важливість цього підходу полягає в тому, що вчитель має бути здатним організувати навчальну ситуацію таким чином, щоб рівень самостійності учнів зростав, а їх активність у процесі навчання була максимальною [3].

Пропонуючи виділити три види навчальних ситуацій залежно від підходу до організації пізнавального процесу, М. Кірик зазначає, що роль учителя змінюється залежно від етапу уроку та рівня розвитку навчальної ситуації. Вона підкреслює важливість педагогічної майстерності вчителя у створенні умов, які б стимулювали активну участь учнів у навчальному процесі, а також у відповідному налаштуванні ситуації для досягнення оптимальних результатів.

Проте в її визначенні є один важливий аспект, який потребує додаткової уваги. Автор розглядає навчальну ситуацію як результат вже збудженого процесу пізнання, натомість ця ситуація може виступати не лише як наслідок, а й як активний спонукальний елемент, який стимулює інтерес учнів до знань. Саме через ефективно організовані навчальні ситуації учні можуть не тільки засвоювати нову інформацію, але й активно долучатися до процесу пізнання, формуючи вміння самостійно висловлювати свої думки, аргументувати їх, а також співпрацювати з іншими. У цьому контексті навчальна ситуація не лише структурно організовує навчальний процес, але й стає фактором, що пробуджує в учнів інтерес до навчання, розвиває критичне мислення та мотивацію до самовдосконалення [21].

Навчальні ситуації з точки зору шкільної психології розглядали такі відомі вчені, як Г. Костюк, О. Савченко, В. Мартиненко та інші. Їхні дослідження зосереджувалися на проблемах ефективного використання навчальних ситуацій у навчальному процесі, зокрема в контексті організації навчальної діяльності учнів початкових класів. Вчені наголошували, що правильно структуровані навчальні ситуації мають здатність стимулювати активність учнів, підвищувати їх мотивацію до навчання та сприяти розвитку ключових компетентностей [37].

Зокрема, вони підкреслювали, що навчальні ситуації повинні відповідати віковим та психологічним особливостям дітей, бути емоційно привабливими та водночас спрямованими на досягнення конкретних навчальних цілей. Важливим аспектом є наявність у таких ситуаціях проблемного елементу або завдання, що потребує аналізу, порівняння, формулювання власної позиції та пошуку обґрунтованих рішень. Це дозволяє учням не лише засвоювати знання, а й активно їх застосовувати, відчувати результат своєї діяльності, співпрацювати з однокласниками та розвивати навички комунікації й аргументації.

Н. Дичківська в своїх дослідженнях зазначає, що згідно з визначенням Г. Костюка, навчальна ситуація є єдністю педагогічних факторів, які складають на певному етапі навчального процесу об'єкт, стимул та умови учіння, що організовують систему дій учнів з навчальним матеріалом. Цей підхід

підкреслює важливість не лише навчального змісту, а й контексту, в якому цей зміст сприймається учнями. Г. Костюк також виділяє індивідуальні ситуації учіння, які є суб'єктивною проекцією загальної навчальної ситуації, що виникають в результаті сприйняття і осмислення матеріалу кожним учнем окремо. Інтерпретація навчальних ситуацій з боку Г. Костюка припускає, що побудова навчального процесу має ґрунтуватися на детальному аналізі цих ситуацій. Кожен учень повинен бути залучений до активного осмислення навчального матеріалу, і кожен суб'єктивний шлях сприймання має створювати загальний смисл, на основі якого формуються компетентності. Це означає, що навчальна ситуація не повинна бути одноманітною чи статичною, а має бути гнучкою, враховуючи різні можливості для осмислення матеріалу учнями [16].

Згідно з цією концепцією, вчитель повинен будувати навчальну ситуацію таким чином, щоб кожен учень мав можливість засвоювати матеріал через призму власного досвіду та індивідуального розуміння. Такий підхід передбачає активне залучення учнів до процесу навчання, що сприяє не лише передачі знань, а й розвитку їхніх комунікативних, аналітичних та когнітивних навичок.

Навчальна ситуація повинна бути організована таким чином, щоб стимулювати дітей до активної участі, заохочувати їх до висловлення власної думки, аргументування позицій і обговорення різних точок зору. Важливо, щоб завдання були проблемно-орієнтованими та потребували самостійного мислення, аналізу та порівняння інформації. Такий підхід дозволяє учням розвивати уміння формулювати власні ідеї, логічно їх структурувати та наводити переконливі аргументи, що є ключовими етапами у формуванні наскрізного уміння висловлювати власну думку усно.

Крім того, правильно побудована навчальна ситуація створює умови для розвитку взаємодії між учнями, сприяє формуванню вміння слухати співрозмовника, оцінювати аргументи інших і вести дискусію у ввічливій та конструктивній формі. Такий інтерактивний підхід не лише підвищує мотивацію до навчання, а й формує основи критичного мислення, самостійності та

відповідальності за власні висловлювання, що є невід'ємною складовою успішної соціальної та освітньої адаптації молодших школярів[11].

Методам підготовки учнів до сприймання нового навчального матеріалу через систему дій перед вивченням приділяли значну увагу такі дослідники, як Л. Возняк, Д. Остапчук тощо. У своїх працях вони наголошували на важливості побудови уроку за моделлю, в якій підготовчі елементи виступають не просто вступом до теми, а важливою частиною пізнавального процесу. Вони вважали, що ефективний урок повинен бути складним за своєю внутрішньою структурою, враховуючи багатоманітність способів сприйняття і осмислення матеріалу учнями. За їхнім переконанням, підготовчі елементи повинні бути спроектовані так, щоб охопити різні індивідуальні шляхи навчального сприймання, але при цьому сприяти формуванню єдиного, загального смислу – підґрунтя для формування в кожного учня міцного й цілісного уявлення про навчальний матеріал [2].

О. Савченко, аналізуючи мотиви пізнавальної діяльності учнів, робить висновок, що одним із найбільш ефективних способів активізації навчального процесу є організація його навколо самостійного пошуку знань, а не простого засвоєння готових істин. Такий підхід дозволяє учням відчувати себе активними учасниками навчальної діяльності, сприяє формуванню внутрішньої мотивації до навчання та розвитку самостійності [37].

У процесі самостійного пошуку учні розвивають критичне та логічне мислення, навички аналізу й порівняння інформації, уміння робити висновки та аргументовано висловлювати власну думку. Такий підхід тісно перегукується з принципами діяльнісного навчання, де школяр виступає не пасивним споживачем знань, а активним суб'єктом освітнього процесу. Він самостійно досліджує навчальний матеріал, формує власну позицію, приймає рішення та несе відповідальність за результати своєї діяльності.

Застосування цього підходу особливо ефективне на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво», де завдяки творчим та проблемним завданням учні мають можливість проявити ініціативу, висловити власну точку зору, аргументувати її

та обговорювати з однокласниками. Таким чином, організація навчальної діяльності на основі самостійного пошуку знань сприяє комплексному розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку усно, одночасно формуючи когнітивні, соціальні та комунікативні компетентності учнів [4].

Варто зазначити, що праці багатьох учених, які стосуються прийомів підготовки учнів до засвоєння нових знань (Л. Білецька, Д. Мойсюк, О. Пометун тощо), становлять цінний внесок у педагогічну науку та практику. Вони створюють потужну теоретичну основу, яка дозволяє вчителю усвідомлено будувати навчальний процес, орієнтуючись на розвиток самостійності, критичного мислення, мовленнєвих навичок учнів [35].

Більшість учителів розпочинає ознайомлення учнів з новим навчальним матеріалом за допомогою традиційних педагогічних вправ, вступної бесіди або демонстрації наочних засобів. Такі методи, безсумнівно, виконують важливу роль у забезпеченні засвоєння навчального матеріалу, проте вони не завжди стимулюють активну участь учнів у навчальному процесі та розвиток критичного мислення.

Використання навчальної ситуації як цілісного інструменту підготовки учнів до сприймання нових знань зустрічається вкрай рідко. Це можна пояснити кількома чинниками: по-перше, недостатньою розробленістю цієї теми в сучасній педагогічній науці, по-друге, обмеженим висвітленням відповідних методичних рекомендацій у фаховій літературі. Унаслідок цього вчителі часто обмежуються стандартними підходами, не використовуючи потенціал навчальних ситуацій для стимулювання мислення, самостійності та розвитку уміння висловлювати власну думку усно.

Таке обмежене застосування навчальних ситуацій у практиці створює потребу у систематичному підході до їх впровадження в освітній процес. Використання навчальних ситуацій у початковій школі дозволяє не лише підвищити мотивацію учнів до навчання, а й сприяти формуванню ключових наскрізних умінь, серед яких здатність чітко формулювати власну позицію, аргументувати її, брати участь у дискусіях і слухати співрозмовника. Таким

чином, розробка та впровадження навчальних ситуацій є важливим кроком у модернізації освітнього процесу та підвищенні його ефективності.

Під поняттям навчальної ситуації слід розуміти такий педагогічний прийом організації навчального процесу, який виконує функцію підготовки учнів до сприймання нових знань шляхом акцентування на їхньому практичному та теоретичному значенні у контексті загальної системи навчального матеріалу. Це не просто вступ до уроку, а цілісно вибудований етап, що має на меті показати учням, чому важливо опанувати ті чи інші знання, у чому полягає їх необхідність для подальшого навчання та реального життя [12].

Навчальна ситуація має спільні риси з мотивацією навчальної діяльності, однак не є її прямим аналогом. Якщо мотивація – це внутрішнє спонукання до дії, то навчальна ситуація створює передумови для її виникнення. Саме вона часто є тим первинним імпульсом, який стимулює інтерес учнів, викликає потребу у знаннях, формує внутрішню установку на активну участь у навчальному процесі. Після успішного створення навчальної ситуації зазвичай формулюються тема, мета та завдання уроку, які вже сприймаються учнями як логічне продовження власних пізнавальних потреб.

За своїм педагогічним потенціалом навчальна ситуація має багато спільного з проблемною ситуацією, оскільки обидві спонукають учнів до активного мислення, аналізу та самостійного пошуку рішень. Проте між ними існують суттєві відмінності, які визначають особливості їх використання у навчальному процесі. Проблемна ситуація є ключовим компонентом проблемного навчання і завжди має чітку методичну прив'язку до конкретного типу уроку, спрямованого на розв'язання певної навчальної проблеми.

Навчальна ситуація, у свою чергу, не обмежується жодною конкретною формою чи методом навчання. Вона може виступати як окремий елемент уроку, так і самостійний метод організації освітньої діяльності. Залежно від педагогічного задуму та цілей заняття, навчальна ситуація може використовуватися для різних освітніх цілей: актуалізації вже набутих знань, мотивації учнів до навчання, створення умов для самостійного опанування

нового матеріалу або ж для розвитку ключових компетентностей і наскрізних умінь, таких як здатність формулювати власну думку усно, аргументувати позицію, брати участь у дискусії та співпрацювати з однокласниками.

Таким чином, навчальна ситуація є гнучким педагогічним інструментом, який дозволяє вчителю адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб учнів і специфіки навчального матеріалу. Вона поєднує в собі елементи проблемності, творчості та комунікації, що робить її ефективним засобом розвитку наскрізних умінь, формування критичного мислення та підвищення активності учнів у навчальному процесі[16].

Навчальна ситуація— це певний психологічний стан учня, що характеризується свідомим зацікавленням і готовністю до пізнавальної діяльності. Вона має цілеспрямований характер і створюється вчителем для того, щоб активізувати внутрішню мотивацію учня до навчання. Центральним елементом навчальної ситуації виступає навчальна задача, яка формулюється словесно і вказує шлях виходу із ситуації через досягнення поставленої мети. Оскільки ця мета не нав'язується ззовні, а формується у співпраці між учителем і учнем, її реалізація набуває характеру добровільного обов'язку. Учень сам обирає форму участі – чи уважно слухати пояснення вчителя, чи брати участь у пошуковій, дослідницькій або аналітичній діяльності[21].

Процес розв'язання задачі, тобто руху до досягнення мети, є наступним етапом реалізації навчальної ситуації. При цьому важливо, щоб зміст задачі був пов'язаний із темою та навчальним матеріалом уроку. Однак вибір способу її розв'язання залежить від додаткових чинників, які вчитель обов'язково має враховувати:

- 1) зміст навчального матеріалу (його складність, абстрактність, практичне значення);
- 2) ступінь логічного і змістового зв'язку з попередніми знаннями, що вже є в учня;
- 3) обсяг нового матеріалу, який потрібно засвоїти;

4) навчальна база (рівень підготовки класу, наявність дидактичних засобів, технічної підтримки);

5) професійна майстерність учителя, його здатність обирати та гнучко використовувати різні педагогічні прийоми й методи[23].

Якщо хоча б один із цих чинників буде проігнорований, процес досягнення мети може виявитися неефективним: або завдання не буде розв'язано взагалі, або потребуватиме від учнів непропорційно великих зусиль, що знизить мотивацію та інтерес до навчання. Таким чином, правильне моделювання навчальної ситуації – це не лише створення зацікавлення, а й грамотно вибудований процес поступового досягнення цілей через реалістичні, осмислені завдання.

У процесі розгортання навчальної ситуації учень опиняється в умовах активного пізнавального та комунікативного залучення, що створює сприятливі умови для розвитку усного мовлення. Такі ситуації спонукають школяра:

1) Мати потребу зрозуміти і переосмислити інформацію– навчальний матеріал подається не у вигляді готових знань, а як проблема, що потребує осмислення. Це змушує учня не просто пасивно сприймати інформацію, а активно осмислювати її зміст, співвідносити з попередніми знаннями, що формує глибше розуміння і внутрішню готовність до висловлювання.

2) Аргументовано обґрунтовувати свою точку зору– у процесі обговорення учень повинен не лише висловити власну думку, а й пояснити, чому він її дотримується. Це передбачає вміння добирати аргументи, посилаючись на факти, приклади або особистий досвід, що значно активізує усне мовлення та розвиває логічне мислення.

3) Стикатися з необхідністю вести діалог, дискутувати, ставити запитання чи давати відповіді–інтерактивний характер навчальної ситуації вимагає від учнів участі в живому мовленнєвому процесі. Вони вчаться слухати одне одного, реагувати на висловлення однокласників, ставити уточнюючі або проблемні запитання, підтримувати бесіду, що розвиває діалогічне мовлення.

4) Залучатися до колективного або індивідуального пошуку вирішення задачі– у таких умовах кожен учень має потребу формулювати гіпотези, ділитися

своїми думками, зіставляти їх з іншими варіантами. Це стимулює учнів до мовленнєвої активності, розвиває їх уміння точно і логічно передавати думку[26].

Таким чином, усне висловлення думки перестає бути лише засобом відповіді на запитання вчителя. Воно трансформується у ключовий інструмент пізнавальної діяльності, за допомогою якого учні осмислюють нову інформацію, вступають у взаємодію з іншими учасниками освітнього процесу, будують і захищають власну позицію.

У цьому контексті учень повинен:

1) Усвідомити суть проблеми або поставленої задачі— для цього необхідно не лише почути, а й зрозуміти навчальну ситуацію, виявити в ній те, що потребує вирішення. Це передбачає аналітичне мислення і вміння формулювати змістовні мовленнєві реакції.

2) Вербалізувати свої знання та припущення— процес міркування переходить у форму висловлення, що вимагає від учня добору лексики, дотримання граматичних структур та інтонаційного оформлення. Цей процес сприяє розвитку мовленнєвої точності й виразності.

3) Структурувати мовлення відповідно до логіки викладу (вступ, обґрунтування, висновок)— усне мовлення, як і писемне, має бути логічно побудоване. Вміння почати висловлення, розгорнути основну думку і зробити логічний підсумок – є важливою умовою мовленнєвої зрілості.

4) Враховувати мовленнєві норми і комунікативну ситуацію— учень повинен адаптувати своє висловлювання до слухача, обирати доречні мовні засоби залежно від мети спілкування, ролі у комунікації та стилю ситуації (офіційний, навчальний, неформальний тощо)[29].

Таким чином, навчальні ситуації не лише активізують пізнавальну діяльність учнів, а й створюють природні умови для розвитку мовлення, формуючи навички усної комунікації, необхідні для подальшого навчання та життя в суспільстві.

Навчальні ситуації сприяють розвитку активного слухання, комунікативної гнучкості, психологічної готовності до висловлювання перед аудиторією, а також формують мовну впевненість.

Види навчальних ситуацій, які особливо ефективні для розвитку усного мовлення:

- 1) Проблемно-пошукові ситуації, що спонукають учня самостійно формувати питання й висловлювати припущення;
- 2) Дискусійні ситуації, у яких потрібно відстоювати позицію або переконувати співрозмовника;
- 3) Ситуації морального вибору, які активізують рефлексію та емоційне осмислення;
- 4) Рольові та ігрові ситуації, що розвивають діалогічне мовлення у змодельованих соціальних контекстах;
- 5) Ситуації коментування або оцінювання, коли учні мають висловити судження щодо дій інших або щодо прочитаного/побаченого[32].

Таким чином, навчальні ситуації – це не лише засіб активізації пізнавальної діяльності, а й потужний мовленнєвий стимул, що сприяє розвитку усного мовлення як інструменту самовираження, комунікації та критичного мислення. Їх систематичне використання дозволяє формувати мовну компетентність учнів у природний і цілеспрямований спосіб, закладаючи основу для їх майбутньої комунікативної успішності.

1.3. Специфіка інтегрованого курсу «Мистецтво»

Образотворче та музичне мистецтво – важливі складові освітнього процесу в початкових класах, що відіграють значну роль у формуванні духовного світу дитини. Саме через ці предмети учень поступово входить у простір творчості, естетики та краси, де набуває перший досвід емоційного сприймання, самовираження та осмислення художніх образів. Завдяки мистецтву дитина не лише пізнає світ, а й вчиться його творити – у кольорі, звуці, ритмі, русі.

Уроки образотворчого та музичного мистецтва можуть стати для дитини джерелом перших справжніх радощів від творчості. Ці переживання надзвичайно важливі, адже саме радість від створеного власноруч малюнка, виконаної пісні або ритмічного руху стає поштовхом до подальшого емоційного зростання, відкриття внутрішнього потенціалу та становлення креативного мислення. Як відомо, радість творчості – одна з найглибших і найтриваліших радощів у житті людини.

У контексті реформ Нової української школи навчання мистецтва спрямоване на всебічний художньо-естетичний розвиток особистості молодшого школяра. Такий підхід виходить за межі простого ознайомлення з мистецькими творами, техніками та стилями. Головним завданням є формування здатності учня відчувати художню красу, аналізувати її прояви, інтерпретувати та створювати власні художні образи [8].

В процесі навчання мистецтву учні отримують можливість розвивати естетичний смак, уважність до деталей, критичне мислення та творчі здібності. Вони вчаться помічати прекрасне у навколишньому світі, цінувати культурну спадщину свого народу та інших народів світу, порівнювати різні художні явища та робити власні висновки. Завдяки цьому, мистецька освіта сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості, здатної не лише сприймати мистецтво, а й активно взаємодіяти з ним, творити та висловлювати власну позицію, аргументувати власні оцінки й думки у навчальному та життєвому контексті.

Таким чином, уроки мистецтва стають ефективним середовищем для розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку усно, оскільки вони поєднують естетичний досвід, критичне осмислення та творчість, стимулюючи учнів до активної комунікації та самовираження.

Крім того, мистецтво сприяє формуванню:

- ключових компетентностей (креативність, здатність до комунікації, ініціативність, співпраця у колективі);
- предметних мистецьких компетентностей (розуміння елементів мистецької мови, здатність до самовираження через різні види мистецтва);

- міжпредметних зв'язків (інтеграція з мовами, історією, математикою, природознавством тощо)[41].

Усе це дає змогу дитині не лише ефективно адаптуватися до соціального життя, а й повноцінно реалізовувати себе в ньому, розвиваючи особистісні, емоційні та соціальні компетентності. Творчість, яка виникає на уроках мистецтва, виступає не просто як навчальна діяльність, а як потужний засіб емоційного розвитку, сприяє гармонізації внутрішнього світу дитини, формує здатність усвідомлювати та виражати свої почуття, аналізувати переживання та події навколо.

Крім того, художня активність є важливим інструментом культурного становлення сучасної особистості. Вона допомагає учням усвідомлювати цінності національної та світової культурної спадщини, формує естетичний смак, розвиває критичне мислення і здатність до самовираження. Таким чином, участь у творчих процесах на уроках мистецтва сприяє комплексному розвитку дитини, її самореалізації, підвищує соціальну компетентність та готує до активного й усвідомленого життя в сучасному соціокультурному середовищі.

У межах інтегрованого курсу учні знайомляться не з ізольованими предметами (наприклад, тільки музика чи тільки образотворче мистецтво), а з багатограним світом мистецтва як єдиної системи. Це дозволяє:

- формувати цілісне уявлення про мистецтво як частину духовної культури людства;
- порівнювати різні види мистецтва між собою (наприклад, знайти спільне між музичним ритмом і ритмом у малюнку);
- краще розуміти взаємозв'язки між звуком, зображенням, рухом і словом[46].

Інтегрований курс «Мистецтво» орієнтований на реалізацію освітніх завдань мистецької галузі, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти. Його зміст і структура створені для забезпечення всебічного розвитку учнів, вдосконалення ключових і предметних мистецьких компетентностей, а

також для формування естетичного ставлення до навколишнього світу та здатності творчо його переосмислювати через мистецьку діяльність[49].

Головною метою навчання в межах курсу «Мистецтво» є всебічний розвиток індивідуальних здібностей, інтересів і талантів здобувачів освіти. Особливу увагу приділяють формуванню життєво важливих компетентностей, які необхідні для активної соціалізації, участі в громадському та культурному житті, усвідомленого вибору майбутньої професії, самореалізації, а також для подальшого продовження освіти на вищому рівні або здобуття фахової підготовки.

У межах цього курсу відбувається розвиток не лише когнітивних навичок, а й емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу. Особлива увага приділяється вихованню поваги до родини, суспільства, природи, культурної спадщини та національних цінностей українського народу. Учні вчаться цінувати культурні досягнення різних епох та народів, усвідомлювати важливість мистецтва у формуванні суспільної свідомості та власної особистості.

Таким чином, курс «Мистецтво» не лише знайомить учнів із мистецькими техніками, творами та стилями, а й стимулює розвиток творчого мислення, критичного аналізу, здатності висловлювати власну позицію усно та письмово, а також формує ціннісні орієнтири, що є основою гармонійного та всебічного розвитку особистості.

Курс передбачає всебічний розвиток особистості учня/учениці через опанування мистецьких досягнень людства, усвідомлення власної культурної та національної ідентичності у контексті міжкультурного діалогу, формування навичок художньо-творчого самовираження, розвиток креативного мислення та залучення до сучасних культурних процесів.

Завдання курсу включають:

- формування емоційного зв'язку з українською культурою та мистецтвом, виховання патріотичних почуттів і гордості за національну спадщину;

- збагачення духовного світу через пізнання світового та українського мистецтва;
- набуття знань, умінь і ставлень, передбачених мистецькою освітньою галуззю;
- розвиток образного мислення, творчих здібностей та інтересу до мистецтва;
- підтримку творчої самореалізації учнів у різних видах мистецької діяльності;
- формування здатності осмислювати мистецтво в соціальному й культурному контексті, використовувати його для самопізнання та емоційної регуляції[40].

Очікувані результати навчання повністю узгоджуються з вимогами Державного стандарту базової середньої освіти. Кожен результат сформульовано відповідно до орієнтирів для оцінювання, з урахуванням індексації й змістових блоків модельної навчальної програми.

Учні в процесі навчання:

- ознайомлюються з різними видами мистецтва, осмислюють художні образи, розвивають емоційну чутливість та естетичну сприйнятливність;
- формують асоціативне мислення, опановують творчі навички в образотворчій, музичній, театральній діяльності;
- використовують мистецькі об'єкти як інструменти для самопізнання й розвитку емоційного інтелекту;
- застосовують сучасні інформаційні технології у художній комунікації та творчості[30].

Курс спрямовано також на формування наскрізних умінь, таких як уміння читати з розумінням, висловлювати власну думку, критично мислити, діяти ініціативно, конструктивно керувати емоціями, співпрацювати, розв'язувати проблеми та приймати виважені рішення.

Програма побудована навколо річної наскрізної теми «Особистість у мистецтві», що розкриває значення митця й глядача, ролі людини як творця

культурного продукту. Тематичні блоки продовжують і поглиблюють попередній досвід учнів у мистецькій галузі та забезпечують логічну послідовність засвоєння знань.

Розділи програми інтегрують різні види мистецтва – музичне, образотворче, театральне, хореографічне, – і сприяють формуванню комплексного естетичного досвіду. У кожному розділі визначено результати навчання, змістовне наповнення та рекомендовані види діяльності, які можуть включати:

- аналіз і інтерпретацію творів мистецтва;
- створення власних художніх робіт у різних жанрах і техніках;
- інтерпретацію музичних творів, пісень, імпровізацію;
- участь у колективних творчих проєктах і виступах;
- висловлення власної естетичної позиції та аргументацію думки під час дискусій[28].

Основна увага на уроках зосереджена на активності учня, що дозволяє йому не лише слухати та спостерігати, але й активно залучатися до творчого процесу. Діти мають можливість створювати власні художні роботи, що сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу та вміння виражати себе через різні види мистецтва. Крім того, вони імпровізують під музику, передаючи настрій рухами, що дозволяє краще відчувати ритм та емоційний зміст музичного твору, а також розвиває координацію та виразність жестів.

Учні активно залучаються до рольових та театралізованих ігор, що дозволяє їм втілювати різноманітні образи та життєві ситуації. Така діяльність сприяє розвитку комунікативних навичок, уяви, емоційної виразності та здатності адекватно реагувати на поведінку інших. У процесі рольових ігор діти вчаться співпрацювати, слухати та підтримувати своїх однокласників, що створює умови для формування соціальних навичок та відповідального ставлення до спільної діяльності.

Важливою частиною уроків є виконання творчих проєктів, таких як виготовлення афіші до вистави, створення ілюстрацій до казок або записування

історій із музичним супроводом. Такі завдання стимулюють розвиток організаторських здібностей, уяви та креативного мислення, а також вчать дітей планувати діяльність, розподіляти ролі та ефективно працювати в команді.

Таким чином, уроки мистецтва не лише сприяють розвитку творчих навичок, а й стають платформою для формування наскрізних умінь: здатності висловлювати власну думку усно, аргументувати позицію, брати участь у дискусії та співпрацювати з однолітками. У результаті учні набувають умінь самостійно творити, виражати власні емоції через мистецтво та гармонійно поєднувати творчий розвиток із соціальною та комунікативною компетентністю [25].

Інтеграція з іншими навчальними дисциплінами відкриває нові можливості для поглибленого пізнання та творчого підходу до навчання. Вона дозволяє застосовувати мистецькі знання для кращого розуміння літературного твору, історичної події чи природного явища. Таке поєднання сприяє більш глибокому осмисленню матеріалу, оскільки учні не лише вивчають теоретичні аспекти, але й мають змогу інтерпретувати і відтворювати знання через творчість. Це також сприяє розвитку критичного мислення, оскільки учні вчаться бачити глибинні зв'язки між різними явищами, порівнювати їх та виявляти взаємозалежності, що формує вміння робити висновки та розвивати власні ідеї. Інтеграція мистецтва у проектну діяльність стає важливим аспектом навчання, наприклад, через створення ілюстрованої книжки чи колективної презентації на тему «Природа і мистецтво». Така діяльність не тільки сприяє розвитку творчих навичок, але й учить учнів працювати в команді, організовувати свою роботу та застосовувати знання з різних предметів для досягнення спільної мети. Таким чином, інтеграція мистецтва з іншими навчальними дисциплінами не лише поглиблює розуміння предмета, але й сприяє всебічному розвитку учнів, формуючи в них цілісне бачення світу[18].

Курс «Мистецтво» відіграє ключову роль у формуванні емоційної сфери дитини, оскільки на ньому учні мають змогу взаємодіяти з різноманітними художніми творами, що відкриває перед ними широкий спектр емоційних

переживань. Через аналіз мистецтва діти вчаться розпізнавати емоції, виражені у творах – від радості та смутку до гніву і страху. Це не тільки розширює їхній емоційний досвід, але й дозволяє співпереживати героям різних історій, знаходити спільні риси з персонажами та розуміти їхні переживання.

Також важливим аспектом є здатність учнів вербалізувати власні почуття. Вони вчаться виражати свої емоції словами, що значно покращує їхню комунікативну компетентність і дозволяє краще зрозуміти себе та інших. Мистецтво дає можливість розвивати естетичну оцінку, що включає в себе визначення того, що є красивим, зворушливим чи дивовижним у творах мистецтва. Це допомагає формувати індивідуальне бачення світу та естетичні смаки. У результаті, заняття мистецтвом сприяють розвитку емоційного інтелекту, емпатії, здатності до самовираження та моральних орієнтирів. Діти вчаться розуміти та поважати почуття інших, що є основою для розвитку гармонійних міжособистісних стосунків і моральних цінностей[14].

Сучасне мистецьке навчання активно інтегрує новітні технології, що значно трансформує підхід до освітнього процесу та робить його більш доступним, динамічним і цікавим для учнів. Використання мультимедійних презентацій, відеоматеріалів і інтерактивних ресурсів дозволяє демонструвати фрагменти театральних вистав, музичних концертів, музейних експозицій, а також приклади сучасного мистецтва, що забезпечує глибше й наочне розуміння матеріалу.

Такі технології сприяють формуванню в учнів цілісного уявлення про мистецькі явища, розкривають історичний та культурний контекст творів, а також допомагають усвідомлювати їх значення у розвитку мистецтва та культури загалом. Інтерактивні завдання з використанням сучасних технологій стимулюють активне мислення, дозволяють учням висловлювати власну думку, аналізувати побачене, порівнювати різні підходи та робити обґрунтовані висновки.

Таким чином, інтеграція цифрових і мультимедійних ресурсів у навчання мистецтву не лише підвищує ефективність засвоєння матеріалу, а й сприяє

розвитку ключових компетентностей учнів, зокрема комунікативних, критичного мислення, здатності до аргументації та творчого самовираження. Уроки стають більш інтерактивними, мотивуючими та пристосованими до потреб сучасного школяра, що дозволяє поєднувати традиційні методи навчання з інноваційними підходами.

Інтерактивні програми та додатки також займають важливе місце в сучасному мистецькому навчанні. Вони дозволяють дітям малювати, компонувати музику, створювати анімації та інші творчі проекти. Це стимулює розвиток креативності і самовираження, даючи учням можливість працювати з технологіями, що вже стали частиною їхнього повсякденного життя. Платформи для спільної творчості, такі як Padlet, Canva, Jamboard, допомагають організовувати колективну роботу, де учні можуть разом створювати проекти, ділитися ідеями та результатами. Це формує навички співпраці та комунікації, а також сприяє розвитку інноваційного мислення. Використання цих інструментів робить мистецтво ближчим і зрозумілішим для сучасної дитини, збагачує навчальний процес новими можливостями і підвищує мотивацію до навчання та творчості [13].

Інтегрований курс «Мистецтво» має низку переваг, які значно впливають на всебічний розвиток учнів. Ось основні з них:

1. Формування цілісної художньої картини світу дозволяє учням усвідомити, як різні види мистецтва взаємодіють між собою, створюючи багатий і багатовимірний простір для самовираження та пізнання. Це допомагає дітям розвивати розуміння культури як цілісної системи, де кожен елемент – будь то музика, живопис, театр чи танець – є важливим для загального сприйняття навколишнього світу. Таким чином, учні вчаться бачити красу і сенс у кожному аспекті життя, розуміючи значення мистецтва в різних його формах [6].

2. Розвиток емоційного інтелекту через мистецтво допомагає дітям не лише краще розуміти власні почуття, а й усвідомлювати емоції інших людей, що є основою для розвитку соціальних навичок. Співпереживання героям творів дозволяє учням навчитися ставити себе на місце іншої людини, що сприяє

формуванню моральних цінностей і здатності до конструктивного вирішення конфліктів. Вивчення мистецтва також вчить дітей виявляти емоції через різні форми творчості, що зміцнює їх здатність до самовираження й саморегуляції [7].

3. Мистецтво також сприяє розвитку критичного мислення, оскільки вимагає від учнів аналізувати твори, розглядати їх з різних точок зору та розуміти культурний контекст. Це сприяє формуванню більш глибокого розуміння світу, культурної різноманітності та ролі мистецтва в суспільстві. Культурна обізнаність, здатність до самовираження та творчого мислення стають основою для розвитку загальних компетентностей, необхідних для успішної соціалізації та адаптації в різних сферах життя [8].

4. Через вивчення мистецької спадщини учні мають змогу розглядати творчі досягнення різних епох і культур, що дає їм більш глибоке уявлення про історію людства та розвиток мистецтва. Залучення до українських та світових традицій сприяє формуванню у дітей поваги до культурного різноманіття, а також розуміння важливості збереження та розвитку культурної спадщини. Це допомагає виховувати в учнях почуття гордості за свою національну ідентичність, водночас розширюючи горизонти їхнього світогляду [13].

5. Мистецтво стає для учнів простором, де вони можуть експериментувати з різними формами вираження — від малюнка до музики, театральних постановок чи танцю. Така свобода творчості дозволяє дітям не тільки розвивати свої індивідуальні таланти, але й відкривати нові шляхи самовираження, що сприяє формуванню впевненості у власних силах. Зрештою, це створює умови для розвитку у дітей почуття власної унікальності та здатності до інноваційного мислення [18].

Таким чином, інтегрований курс «Мистецтво» не лише розвиває художні навички, але й забезпечує всебічний розвиток учнів, готуючи їх до майбутнього в умовах швидко змінюваного світу.

Висновки до 1 розділу

Розвиток наскрізного уміння висловлювати власну думку усно є однією з ключових проблем психолого-педагогічної практики в сучасній школі, особливо на етапі навчання молодших школярів. Як показує дослідження, важливість цього уміння полягає не лише в розвитку мовленнєвих навичок, а й у формуванні критичного мислення, здатності до самовираження та емоційної зрілості дитини. Висловлювання думки у навчальних ситуаціях сприяє розвитку когнітивних та комунікативних здібностей учнів, зокрема, вміння аргументувати свою точку зору, слухати й поважати думки інших.

У цьому контексті навчальні ситуації є важливим інструментом для розвитку усного мовлення, адже вони дають змогу учням активно взаємодіяти з матеріалом, з іншими учасниками навчального процесу, а також втілювати теоретичні знання у практичну площину. Використання різноманітних навчальних ситуацій, зокрема рольових ігор, дискусій та ситуацій проблемного навчання, дозволяє створювати умови для розширення мовленнєвого досвіду учнів, їх комунікативної компетентності.

Специфіка інтегрованого курсу «Мистецтво» в даному контексті виявляється у можливості застосування мистецтва як засобу для розвитку наскрізних умінь, зокрема вміння висловлювати власну думку. Завдяки інтеграції різних видів мистецтва (образотворче мистецтво, музика, театр), учні здобувають можливість формувати не тільки естетичні, але й комунікативні навички через активну участь у творчих процесах. Цей курс сприяє розвитку не лише художнього сприйняття, а й здатності до самовираження, впливає на мовленнєву активність школярів, зокрема через вираження своїх думок, емоцій і вражень через мистецькі форми.

Таким чином, курс «Мистецтво» виступає потужним інструментом для формування важливих умінь, необхідних для усного вираження власної думки, а також забезпечує ефективну інтеграцію знань з інших навчальних дисциплін. Цей курс дозволяє створити умови для розвитку мовленнєвих навичок через

залучення учнів до творчої діяльності, де вони мають змогу не лише сприймати і осмислювати мистецькі твори, а й самостійно створювати, що значно розширює їхній словниковий запас і здатність до конструктивної комунікації. Через активну участь у різноманітних творчих процесах, таких як виготовлення художніх робіт, театралізовані ігри, імпровізація під музику, учні набувають досвіду самовираження через слова та образи, що є необхідним компонентом у розвитку вміння чітко і логічно висловлювати свою думку усно.

Розвиток наскрізних умінь через мистецтво дозволяє дітям не лише вільно висловлювати свої думки, а й сприяє розвитку їхньої здатності до критичного мислення, емоційної виразності та міжособистісної взаємодії. Інтеграція мистецтва в навчальний процес стимулює розвиток аналітичного мислення, оскільки учні змушені звертати увагу на деталі, аналізувати та інтерпретувати художні твори, що сприяє формуванню більш глибокого розуміння навколишнього світу. Також цей процес допомагає розвивати емоційну виразність, оскільки учні вчаться не тільки розпізнавати власні емоції, а й адекватно їх виражати в словесній формі, передаючи власні переживання через творчі засоби.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З РОЗВИТКУ НАСКРІЗНОГО УМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАТИ ВЛАСНУ ДУМКУ УСНО У НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»

2.1. Діагностика рівня сформованості уміння висловлювати власну думку

Розвиток наскрізного уміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях є одним із важливих завдань сучасної початкової освіти. Здатність учня чітко, логічно та аргументовано формулювати власні судження не лише сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, а й формує основу для подальшої комунікативної та соціальної компетентності. Особливе значення це має на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво», де поєднуються різні види художньої діяльності, що створює сприятливі умови для розвитку мовлення, творчості та критичного мислення школярів.

Перш ніж організовувати системну роботу з формування вказаного уміння, необхідно визначити вихідний рівень його сформованості. Діагностика дає змогу виявити, наскільки учні володіють умінням висловлювати власну думку, які труднощі в них виникають, а також окреслити індивідуальні особливості мовленнєвої активності. Результати діагностичного етапу дозволяють вибудувати ефективну стратегію педагогічної діяльності, підібрати методи і прийоми роботи, що відповідатимуть реальним потребам та можливостям учнів.

У межах цього дослідження діагностика проводиться з використанням комплексу методик, які дають змогу оцінити рівень сформованості уміння висловлювати власну думку у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».

Для об'єктивного вивчення сформованості уміння висловлювати власну думку серед учнів початкової школи доцільним є визначення певних рівнів цього уміння. Виокремлення рівнів дозволяє систематизувати результати діагностики,

простежити індивідуальні відмінності та намітити шляхи подальшої роботи з розвитку мовленнєвої компетентності дітей.

Визначення рівнів можливе лише за умови чітко окреслених критеріїв та показників. Критерії виступають основними орієнтирами оцінювання, а показники конкретизують прояви сформованості вмінь у мовленнєвій діяльності учнів. Спираючись на них, можна виокремити високий, середній і низький рівні розвитку уміння висловлювати власну думку у навчальних ситуаціях. Охарактеризуємо кожний рівень:

Високий рівень. Учень вільно та впевнено висловлює власні думки у навчальних ситуаціях, не відчуваючи труднощів у доборі мовних засобів. Його висловлювання вирізняються чіткістю, логічністю та послідовністю викладу, граматичною правильністю і стилістичною доречністю. Дитина вміє будувати як короткі, так і розгорнуті монологічні висловлювання, органічно поєднуючи окремі фрагменти у цілісне мовлення. Словниковий запас достатньо багатий і різноплановий, що дозволяє добирати точні слова для вираження думки та уникати тавтології.

На рівні змісту учень здатний чітко аргументувати власну позицію, підтверджуючи її прикладами з особистого досвіду, літературних творів, навчального матеріалу чи мистецьких творів. Йому властива здатність до аналізу й узагальнення, порівняння фактів та явищ, виділення головного й другорядного, формулювання власних висновків. Такі учні нерідко демонструють критичне ставлення до інформації, що свідчить про високий рівень сформованості мисленнєвих процесів.

У процесі спілкування дитина активно користується художньо-образними засобами мови – метафорами, епітетами, порівняннями, іноді навіть елементами символіки, що свідчить про розвиток образного мислення. Особливо яскраво ця здатність виявляється на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво», де учень не лише описує побачене чи почуте, а й надає йому власну оцінку, створюючи емоційно насичене висловлювання.

Важливою ознакою високого рівня є також комунікативна активність: учень легко вступає в діалог, виявляє ініціативу, пропонує власні теми для обговорення, уміє підтримати розмову та розвивати її. Він демонструє вміння уважно слухати співрозмовника, враховувати його позицію, ставити уточнювальні запитання, що свідчить про сформовану культуру мовленнєвої взаємодії. У разі відмінності точок зору учень коректно відстоює власну позицію, вміє знаходити компроміси та демонструє толерантність у спілкуванні [23].

Таким чином, високий рівень сформованості умінь висловлювати власну думку характеризується гармонійним поєднанням мовленнєвих, когнітивних і комунікативних умінь, що забезпечує ефективну участь дитини у навчально-пізнавальній діяльності та сприяє розвитку її особистісної і соціальної компетентності.

Середній рівень. Учень у більшості випадків здатний формулювати власні думки, проте для цього йому часто необхідна підтримка з боку вчителя у вигляді навідних запитань, уточнень чи поданого зразка відповіді. Його висловлювання відзначаються певною логічністю, однак послідовність викладу не завжди зберігається: учень може пропускати важливі деталі, плутати хронологію подій або змішувати головне з другорядним. Тексти, створювані такими дітьми, зазвичай неповні або недостатньо розгорнуті.

Аргументація власних думок розвинена слабо: учень здебільшого обмежується констатацією факту («мені подобається», «це гарно»), а на прохання пояснити чи навести приклад часто губиться або відповідає загальними фразами. Приклади з власного досвіду, літератури чи мистецтва наводяться рідко й зазвичай є поверховими.

Словниковий запас дитини обмежений і характеризується переважанням побутової лексики та простих мовних конструкцій. Це знижує виразність висловлювань, які часто позбавлені образності та емоційного забарвлення. Використання синонімів і складних граматичних конструкцій трапляється нечасто, що свідчить про недостатній розвиток мовної гнучкості.

У комунікативному аспекті такі учні виявляють готовність брати участь у діалозі, але їхня активність переважно пасивна. Вони здебільшого реагують на запитання вчителя або однолітків, відповідаючи короткими реченнями. Розгорнуті відповіді, ініціативні репліки чи власні запитання з'являються рідко. Водночас такі учні, отримавши достатню підтримку, здатні розширювати свої висловлювання та демонструвати поступ у розвитку умінь висловлювати власну думку.

Отже, середній рівень характеризується наявністю основних умінь вербалізації думок, проте вони ще не є достатньо стійкими й потребують подальшого розвитку. Учень на цьому рівні демонструє потенціал для вдосконалення, однак йому бракує самостійності, гнучкості мовлення та впевненості у власних висловлюваннях [25].

Низький рівень. Учень відчуває значні труднощі у формулюванні власних думок і не володіє достатнім рівнем мовленнєвих умінь для їх вираження. Його висловлювання зазвичай уривчасті, непослідовні, позбавлені внутрішньої логіки та чітких смислових зв'язків. Дитина часто зупиняється, губиться в пошуках потрібного слова або зовсім уникає відповіді, що свідчить про невпевненість та мовленнєву пасивність.

Словниковий запас обмежений настільки, що не дозволяє адекватно передати власний задум чи ставлення до обговорюваного. Учень найчастіше користується простими словами й одноманітними мовними конструкціями, уникає складних речень. Висловлювання часто містять паузи, повтори або непотрібні вставні слова, що ускладнює розуміння. Образні засоби мовлення відсутні, навіть базові прикметники чи прислівники використовуються рідко, тому мовлення виглядає бідним та одноманітним.

Аргументація практично відсутня: дитина не здатна пояснити власну позицію, обґрунтувати вибір чи навести приклад. Відповіді обмежуються короткими репліками типу «мені подобається», «бо так», «гарно», без подальшого розгортання думки. У діалогічному мовленні учень бере участь

неохоче, часто мовчить або відповідає односкладно. Він уникає ініціативи, рідко ставить запитання чи уточнює позицію співрозмовника.

Для залучення до комунікації дитина потребує значної допомоги дорослого: стимулювання, навідних або навіть прямолінійних запитань. Самостійне висловлювання зустрічається вкрай рідко. Така мовленнєва поведінка свідчить про недостатній розвиток як комунікативних, так і когнітивних умінь, що ускладнює процес навчання та взаємодії з однолітками.

Таким чином, низький рівень характеризується невмінням самостійно формулювати й аргументовано висловлювати власну думку, обмеженістю словникового запасу та відсутністю комунікативної активності. Цей рівень потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки та систематичної роботи над розвитком мовлення, мислення й упевненості у власних силах [26].

На основі визначених рівнів сформованості уміння висловлювати власну думку усно було розроблено методику діагностики. Її мета – виявити рівень сформованості в учнів початкової школи уміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».

Завдання діагностики:

- 1) Визначити рівень мовленнєвої активності учнів.
- 2) Дослідити здатність дітей формулювати власну позицію щодо запропонованих завдань.
- 3) Оцінити логічність, послідовність і аргументованість висловлювань.
- 4) Встановити індивідуальні особливості комунікативної поведінки учнів.

Важливо також зазначити принципи діагностики:

1. Врахування вікових особливостей. Завдання добираються відповідно до пізнавальних можливостей учнів початкової школи.

2. Інтегративність. Використання завдань, що поєднують мовленнєву та мистецьку діяльність (опис картини, висловлення ставлення до музичного твору, оцінка вистави тощо).

3. Доступність і наочність. Завдання формулюються чітко, з опорою на ілюстративний матеріал (картини, фото, фрагменти музики, театральні сценки).

4. Системність. Діагностика здійснюється за кількома критеріями та показниками, що дозволяє отримати комплексне уявлення про рівень розвитку уміння.

Для діагностики пропонуються такі типи завдань:

1. Описове завдання: «Опиши, що ти бачиш на картині (ілюстрації, фотографії). Що тобі найбільше подобається і чому?»

2. Оцінювально-емоційне завдання: «Прослухай музичний твір і розкажи, які почуття він у тебе викликає».

3. Порівняльне завдання: «Порівняй два малюнки/дві мелодії/два танцювальні фрагменти. Що між ними спільного і чим вони відрізняються?».

4. Аргументативне завдання: «Яка з картин тобі подобається більше? Поясни, чому саме».

5. Творче завдання: «Придумай і розкажи невелику історію за мотивами картини (фото, музики)».

Також ми розробили критерії та показники оцінювання сформованості уміння висловлювати власну думку:

1. Логічність і послідовність висловлювання (0–3 бали):

3 бали (високий рівень). Учень будує висловлювання чітко, логічно та послідовно. У відповідях простежується чітка структура: вступ, основна частина та завершення. Думки пов'язані між собою причинно-наслідковими та смисловими зв'язками. Висловлювання зрозуміле для слухача без додаткових пояснень, відсутні протиріччя чи різкі зміни теми. Учень демонструє здатність до планування власного мовлення: заздалегідь формує загальну ідею та поступово розгортає її. У навчальних ситуаціях дитина може робити короткі узагальнення, підсумки, що свідчить про високий рівень розвитку мислення та комунікативної компетентності.

2 бали (середній рівень). Висловлювання загалом зрозумілі для співрозмовника, проте в них трапляються окремі логічні порушення. Дитина може втратити послідовність, перескакувати з однієї думки на іншу, повертатися до вже сказаного. Часто бракує чіткої завершальної частини, підсумки або

висновки робляться поверхово. Повтори або надмірні паузи свідчать про недостатню впевненість у власному мовленні. Проте загальна ідея все ж простежується, а висловлювання зберігає певну зрозумілість для слухача.

1 бал (низький рівень). Учень висловлює свої думки уривчасто, неповно, із численними порушеннями логічних зв'язків. Висловлювання складається з окремих, не пов'язаних між собою фраз або навіть слів. Смислові переходи відсутні, а головна ідея часто втрачається. У спілкуванні дитина потребує допоміжних навідних запитань учителя, однак навіть за їх допомогою висловлювання залишається фрагментарним. Такий рівень свідчить про слабкий розвиток умінь організації власного мовлення та труднощі у розгортанні думки.

0 балів. Учень не здатний висловити власну думку навіть за умови активної підтримки педагога. Відповіді відсутні або зводяться до односкладних реакцій типу «так/ні», які не відображають жодної логічної побудови чи спроби сформулювати завершене висловлювання. Це свідчить про відсутність умінь організовувати мовлення і потребує систематичної та тривалої педагогічної допомоги.

2. Аргументованість та самостійність позиції (0–3 бали):

3 бали (високий рівень). Учень демонструє чітку та самостійну позицію щодо запропонованого завдання чи питання. Він не лише висловлює думку, а й обґрунтовує її кількома переконливими аргументами, послідовно пояснює, чому дотримується певної точки зору. Дитина активно наводить приклади з особистого досвіду, навчального матеріалу, літературних або мистецьких творів, а також може робити порівняння та узагальнення. Висловлювання структуровані: кожен аргумент логічно пов'язаний з головною думкою, і всі разом вони підсилюють позицію учня. Такий рівень свідчить про сформованість критичного мислення, здатність аналізувати інформацію та висловлювати обґрунтовані судження.

2 бали (середній рівень). Учень формулює власну думку, але аргументація недостатньо розвинена. Часто приводяться поверхові пояснення, а приклади з власного досвіду або навчальної діяльності наводяться рідко або фрагментарно.

Висновки або узагальнення нечіткі, аргументи не завжди пов'язані між собою, іноді спостерігається повторення одних і тих самих думок. Учень може потребувати підказок педагога, щоб розгорнути свою позицію. Такий рівень демонструє часткове формування критичного мислення та обмежену здатність до самостійного обґрунтування власної думки.

1 бал (низький рівень). Аргументація обмежується односкладними або шаблонними поясненнями типу «бо подобається», «гарно», «так треба». Приклади практично не наводяться, узагальнення відсутні, а власна позиція учня не розкривається або виражена нечітко. Дитина часто відповідає фрагментарно і потребує значної допомоги педагога, щоб хоча б частково сформулювати аргументацію. Цей рівень свідчить про низький рівень розвитку самостійного мислення та мовленнєвої компетентності.

0 балів. Учень уникає формулювання власної позиції і не надає жодної аргументації. Висловлювання відсутні або зводяться до односкладних реакцій типу «не знаю», «так/ні». Це свідчить про повну залежність від дорослого у формуванні власної думки і потребує цілеспрямованої підтримки для розвитку навичок обґрунтування.

3. Лексичне багатство та граматична правильність (0–3 бали):

3 бали (високий рівень). Учень володіє багатим словниковим запасом і вільно використовує різноманітні мовні конструкції, включно зі складними реченнями та різними типами сполучників. Він активно застосовує образні засоби мовлення, такі як епітети, порівняння, метафори, що робить висловлювання яскравими та виразними. Граматичні помилки відсутні або поодинокі, не впливають на розуміння висловлювання. Учень може варіювати стилістичні та лексичні засоби залежно від комунікативної ситуації, адаптувати мову до завдань уроку, демонструючи високий рівень мовної компетентності.

2 бали (середній рівень). Словниковий запас обмежений, переважають прості слова та мовні конструкції. Використання образних засобів мінімальне або відсутнє, що робить мовлення більш одноманітним та позбавленим емоційної забарвленості. Граматичні помилки допускаються, але не завжди

заважають розумінню висловлювання. Учень іноді повторює одні й ті самі слова чи фрази, що свідчить про потребу у розвитку словникового запасу та різноманітності мовлення.

1 бал (низький рівень). Словниковий запас дуже обмежений, дитина часто використовує одні й ті самі слова або прості фрази, що значно знижує якість висловлювання. Висловлювання спрощені, часто уривчасті, містять численні граматичні помилки, які заважають розумінню. Образні засоби мовлення практично не використовуються. Такий рівень демонструє слабкий розвиток мовної компетентності та потребує систематичної роботи над збагаченням словникового запасу і граматичної правильності.

0 балів. Учень не здатен скласти цілісне речення. Висловлювання відсутні або складаються з окремих слів без граматичної структури, що робить комунікацію неможливою. Такий стан свідчить про потребу у значній педагогічній підтримці для формування базових мовленнєвих навичок.

4. Комунікативна активність у діалозі (0–3 бали):

3 бали (високий рівень). Учень активно і охоче вступає в діалог у навчальній ситуації. Він не лише відповідає на запитання, а й самостійно ініціює репліки, ставить уточнювальні питання співрозмовнику, висловлює власну позицію та аргументує її. Дитина уважно слухає співрозмовника, реагує на його висловлювання, підтримує обговорення та здатна підтримувати логічну послідовність діалогу. Висока комунікативна активність свідчить про сформовану впевненість у власних мовленнєвих здібностях, здатність до співпраці, ведення конструктивного обговорення та адаптації до комунікативної ситуації.

2 бали (середній рівень). Учень бере участь у діалозі переважно як відповідальний, відповідає на поставлені запитання, але проявляє обмежену ініціативу. Репліки короткі, часто стосуються лише фактичної інформації, рідко містять аргументацію або розширене пояснення. Дитина здатна реагувати на висловлювання співрозмовника, але не завжди підтримує послідовність обговорення, не ставить додаткових запитань і рідко розгортає власну позицію.

Такий рівень демонструє помірну комунікативну активність, але потребує педагогічної підтримки для розвитку впевненості та самостійності у діалозі.

1 бал (низький рівень). Відповіді учня короткі, пасивні, часто складаються з односкладових слів («так», «ні», «гарно»). Ініціативи немає, дитина рідко ставить запитання або розгортає власну думку. Реакція на висловлювання співрозмовника обмежена, обговорення не підтримується. Такий рівень свідчить про недостатній розвиток комунікативної активності та низький рівень впевненості у власних мовленнєвих можливостях.

0 балів. Учень відмовляється від участі в діалозі, не реагує на запитання та не робить спроб висловити власну позицію. Висловлювання відсутні або зводяться до мовчазної реакції. Цей стан свідчить про повну пасивність у комунікативному процесі і потребує систематичної педагогічної підтримки для формування навичок активного спілкування.

Максимальна кількість балів – 12 (по 3 за кожен критерій).

Високий рівень – 10-12 балів. Учень вільно висловлює власні думки, логічно, аргументовано, із багатим словниковим запасом і високою комунікативною активністю.

Середній рівень – 6-9 балів. Учень здатний висловлювати власні думки, але вони потребують уточнення, часто неповні, аргументація слабка, словниковий запас обмежений, активність у діалозі середня.

Низький рівень – 0-5 балів. Учень відчуває значні труднощі у формулюванні власних думок, не здатний до аргументації, має дуже обмежений словниковий запас, уникає діалогу.

Дослідження було проведено із 30 учнями початкових класів, віком від 8 до 10 років. Дослідження включало кілька ключових етапів:

I етап – організаційний етап дослідження. Цей етап охоплює кілька важливих аспектів, необхідних для успішного проведення емпіричного дослідження. На ньому був ретельно обраний набір методів, що включає визначення найбільш відповідних та надійних інструментів для збору даних.

Вибір методів дослідження ґрунтувався на цілях і завданнях експерименту, а також на специфіці досліджуваної проблеми.

Однією з основних задач цього етапу стало формування групи досліджуваних. Крім того, організаційний етап передбачав проведення попередньої роботи з учасниками дослідження. Це включало отримання інформованої згоди від усіх учасників, роз'яснення мети та процесу дослідження, а також гарантування конфіденційності отриманих даних. Учасникам були надані гарантії безпеки та захисту їхніх прав.

Організаційний етап є основою для подальшого успіху дослідження, оскільки від його ретельності та якості залежить достовірність та надійність отриманих результатів.

II етап – діагностичний етап, який передбачав проведення безпосереднього дослідження серед студентів, обраних на попередньому організаційному етапі. Цей етап є ключовим у дослідженні, оскільки саме на ньому збираються основні дані, які необхідні для подальшого аналізу та вивчення.

III етап – підсумковий аналітичний етап, який завершує дослідження і відіграє ключову роль у його реалізації. На цьому етапі здійснюється обробка отриманих результатів та їх детальний аналіз. Основна мета – виявити закономірності, простежити основні тенденції та визначити статистично значущі відмінності.

Важливим аспектом даного етапу є інтерпретація отриманих даних. На основі аналізу формуються підсумкові висновки та розробляються рекомендації, що можуть бути використані для подальших досліджень або практичної діяльності.

Процедура проведення діагностики передбачає індивідуальне або групове (2–3 учні) опитування. Учням пропонуються завдання різних типів: описові, оцінювальні, порівняльні, аргументативні та творчі. Під час виконання завдань висловлювання учнів фіксуються. Оцінювання здійснюється за розробленою шкалою відповідно до критеріїв: логічність і послідовність висловлювання, аргументованість та самостійність позиції, лексичне багатство та граматична

правильність, комунікативна активність у діалозі. Кожен критерій оцінюється у балах, що дозволяє визначити рівень сформованості уміння висловлювати власну думку – високий, середній або низький.

2.2. Система роботи з розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво»

Розвиток уміння висловлювати власну думку є ключовим елементом формування комунікативної компетентності молодших школярів. Це наскрізне уміння, яке сприяє ефективній взаємодії з оточенням, розвитку критичного та творчого мислення, а також формуванню впевненості у власних висловлюваннях. У сучасному освітньому процесі воно набуває особливого значення, оскільки навчальні ситуації дедалі частіше потребують активної участі учнів, здатності аргументувати власну позицію, порівнювати різні точки зору та робити висновки.

Інтегрований курс «Мистецтво» надає унікальні можливості для розвитку цієї компетентності. Він поєднує різні види діяльності – образотворчу, музичну, театральну, що дозволяє учням проявляти індивідуальність, відображати власні ідеї та емоції через різні форми мистецької виразності. Навчальні ситуації на уроках мистецтва сприяють розвитку як вербальних, так і невербальних способів висловлювання, стимулюючи учнів до активного мислення, аналізу та осмислення власного досвіду та досвіду інших.

Система роботи з розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку передбачає комплексний підхід, що включає різні методи та форми навчання. Вона ґрунтується на принципах послідовності, системності та диференціації, що дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів, їхній рівень мовної та комунікативної підготовки, інтереси та здібності. Особлива увага приділяється поетапному формуванню навичок: від простих описових та оцінювальних

завдань до творчих, аргументативних завдань, що передбачають розгорнуте висловлювання власної позиції.

Важливим компонентом системи є також створення сприятливого психологічного клімату на уроці, що стимулює учнів до активної участі у дискусіях, обговореннях і спільній діяльності. Учитель виступає не лише як джерело знань, а й як модератор, який задає напрямок дискусії, підтримує учнів у формулюванні думок та допомагає розвивати навички аргументації, логічності та послідовності висловлювань.

Таким чином, ефективна система роботи з розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» є багатоконпонентною, поєднує різні педагогічні прийоми та методи, орієнтована на поступове формування мовленнєвої, когнітивної та комунікативної компетентності учнів. Вона забезпечує комплексний розвиток здібностей школярів до усного висловлювання, стимулює творче мислення і сприяє формуванню впевненості у власній позиції в навчальних ситуаціях.

Отже, нами було розроблено систему роботи з розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».

Головною метою системи є формування у молодших школярів наскрізного уміння висловлювати власну думку усно в навчальних ситуаціях, що забезпечує розвиток комунікативної, когнітивної та творчої компетентності, а також формує впевненість у власних висловлюваннях і здатність до аргументованого обґрунтування позиції.

Варто виокремити наступні завдання:

1. Розвивати логічне та послідовне мислення учнів під час усного висловлювання.
2. Сприяти формуванню аргументованої та самостійної позиції.
3. Збагачувати словниковий запас і розширювати мовні конструкції для висловлювання думок.
4. Підвищувати комунікативну активність у процесі діалогу та групових обговорень.

5. Стимулювати творче мислення та використання образних засобів у мовленні.

6. Формувати навички аналізу, порівняння, оцінювання та узагальнення власних ідей і думок інших учнів.

Доречним буде зазначити наступні принципи організації роботи:

- Системність і послідовність: навчальні завдання будуються від простого до складного, поступово ускладнюючи вимоги до усного висловлювання.

- Індивідуалізація і диференціація: враховуються індивідуальні особливості учнів, рівень мовленнєвого розвитку, інтереси та здібності.

- Цілеспрямоване поєднання видів діяльності: інтеграція образотворчого мистецтва, музики, театральної діяльності та творчих завдань для стимулювання виразності думок.

- Активізація мислення та самостійності: учні залучаються до обговорень, аналізу ідей, формулювання власних суджень.

- Підтримка психологічного комфорту: створення дружньої та безпечної атмосфери, яка заохочує до висловлення думок і прояву ініціативи.

Ми застосували наступні форми та методи роботи:

Форми роботи:

- 1) Індивідуальні завдання: опис об'єктів мистецтва, власні враження та оцінка творів.

- 2) Парні або групові дискусії: обговорення художніх і музичних творів, обмін думками та аргументація позиції.

- 3) Творчі завдання: створення власних мистецьких робіт з подальшим їх обговоренням, поясненням задуму та використанням образних засобів.

- 4) Інтерактивні вправи: рольові ігри, театралізовані постановки, імпровізації для стимулювання усного мовлення та розвитку комунікативних навичок.

Методи роботи:

- 1) Словесні методи: обговорення, запитання-відповідь, пояснення, аргументування.

2) Візуальні та демонстративні методи: показ творів мистецтва, використання ілюстрацій, малюнків, музичних фрагментів для стимулювання висловлювань.

3) Практичні методи: виконання творчих завдань, спільне створення мистецьких продуктів, аналіз і презентація робіт.

4) Ігрові та інтерактивні методи: дидактичні ігри, рольові вправи, творчі конкурси для розвитку активності та впевненості у висловлюваннях.

Система роботи з розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» складається з 7 занять:

Заняття 1. Вступ до світу мистецтва: знайомство з картиною.

Мета: зацікавити учнів, розвивати логіку висловлювання, формувати перші навички опису власної думки.

Етапи та вправи:

1. Мотиваційно-підготовчий:

- Демонстрація картини відомого художника.
- Обговорення перших вражень учнів: «Що ти бачиш?», «Що тобі сподобалося?»

Метод: словесний (питання-відповідь), візуальний.

Розвиває: комунікативну активність, впевненість у висловлюванні.

2. Ознайомчо-аналітичний:

- Вправа «Опиши картину»: учні по черзі описують сюжет, кольори, персонажів.

Метод: словесний (опис).

Розвиває: логічність і послідовність, словниковий запас.

3. Творчо-комунікативний:

- Вправа «Що змінило б картину?» – учні пропонують свої ідеї та пояснюють, чому.

Метод: словесний, інтерактивний.

Розвиває: аргументованість, активність у діалозі.

Заняття 2. Музика як спосіб вираження емоцій.

Мета: розвивати аргументованість висловлювань та словниковий запас через обговорення музики.

Етапи та вправи:

1. Мотиваційно-підготовчий:

- Прослуховування короткого музичного фрагменту.
- Питання: «Що ти відчуваєш, слухаючи цю мелодію?»

Метод: аудіальний, словесний.

Розвиває: комунікативну активність, емоційне сприйняття.

2. Ознайомчо-аналітичний:

- Вправа «Опиши музику словами»: учні використовують епітети, порівняння.

Метод: словесний.

Розвиває: лексичне багатство, граматичну правильність.

3. Аргументативно-творчий:

- Обговорення: «Чому ця мелодія викликає саме такі емоції?»

Метод: словесний, дискусія.

Розвиває: логічність, аргументацію, самостійність позиції.

Заняття 3. Порівняння двох творів мистецтва.

Мета: формувати навички порівняння, аргументації та логічного висловлення.

Етапи та вправи:

1. Мотиваційно-підготовчий:

- Демонстрація двох картин на одну тему.
- Питання: «Що спільного та чим вони відрізняються?»

Метод: словесний, візуальний.

2. Ознайомчо-аналітичний:

- Вправа «Порівняй і поясни»: учні описують композицію, кольори, емоційне забарвлення.

Метод: словесний.

Розвиває: логічність, послідовність, словниковий запас.

3. Аргументативно-творчий:

- Вправа «Обери улюблений твір і поясни свій вибір».

Метод: дискусія, аргументація.

Розвиває: аргументованість, комунікативну активність.

Заняття 4. Театр як засіб вираження думок.

Мета: стимулювати усне мовлення, активність у діалозі, розвиток словникового запасу.

Етапи та вправи:

1. Мотиваційно-підготовчий:

- Коротка театральна сценка.
- Питання: «Що хотів сказати герой?»

2. Творчо-комунікативний:

- Рольова гра: учні грають сцени, висловлюють думку від імені персонажа.

Метод: практичний, ігровий.

Розвиває: комунікативну активність, логіку висловлювань.

3. Аргументативно-творчий:

- Обговорення мотивів героїв, порівняння з власними враженнями.

Розвиває: аргументацію, словниковий запас.

Заняття 5. Творче відтворення власних вражень.

Мета: розвиток образності мовлення, аргументації та комунікативної активності.

Етапи та вправи:

1. Мотиваційно-підготовчий:

- Демонстрація короткого відео або слайдів.

2. Творчо-комунікативний:

- Малювання власного враження від побаченого.
- Пояснення задуму перед класом.

Розвиває: лексичне багатство, образні засоби.

3. Аргументативно-творчий:

- Вправа «Чому я обрав такі кольори/форми?»

Розвиває: аргументованість, логічність, активність у діалозі.

Заняття 6. Обговорення та оцінка мистецьких робіт.

Мета: формувати навички аргументованого оцінювання, логічного висловлення та активного обговорення.

Етапи та вправи:

1. Ознайомчо-аналітичний:

- Перегляд робіт однокласників.

- Вправа «Що мені подобається і чому?»

2. Аргументативно-творчий:

- Вправа «Я б зробив так...»: учні пропонують альтернативні варіанти і обґрунтовують їх.

Метод: словесний, дискусія.

Розвиває: логічність, аргументацію, комунікативну активність.

3. Творчо-комунікативний:

Обговорення в малих групах, презентація висновків.

Розвиває: комунікативну активність, лексичне багатство.

Заняття 7. Підсумкове заняття: вислови власну думку про мистецтво.

Мета: закріплення всіх навичок: логічність, аргументація, словниковий запас, комунікативна активність.

Етапи та вправи:

1. Мотиваційно-підготовчий:

- Демонстрація серії картин і музичних фрагментів.

2. Творчо-аналітичний:

- Вправа «Обери твір та розкажи свою думку».

Пояснення, чому обрано саме цей твір, наводяться приклади та порівняння.

3. Рефлексивний:

- Обговорення досягнень: що вдалося, що ще треба покращити.

- Вправа «Підсумуй одним реченням».

Розвиває: логічність і послідовність, аргументованість, комунікативну активність, образні засоби мовлення.

Система роботи з розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку усно на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» є багатокomпонентною та послідовною. Вона поєднує різноманітні педагогічні прийоми, методи та форми навчання, що дозволяє забезпечити комплексний розвиток усіх складових усного висловлювання: логічності та послідовності, аргументованості позиції, багатства словникового запасу, граматичної правильності, а також комунікативної активності учнів. Курс «Мистецтво», завдяки своїй інтегрованій природі, створює унікальні можливості для поєднання вербальних і невербальних форм вираження, стимулюючи учнів до активного аналізу, творчого мислення та осмисленої участі у навчальному процесі.

Проведені заняття доводять ефективність поетапного підходу: від мотиваційного налаштування до творчо-комунікативних вправ і рефлексії. Така структура дозволяє поступово формувати у школярів навички опису, оцінювання та аргументації, а також впевнено висловлювати власну позицію у навчальних дискусіях. Важливо, що педагог виступає не лише як джерело знань, а й як модератор, який стимулює активність, задає орієнтири для розвитку мислення та підтримує учнів у процесі формулювання власних думок.

Використання різних видів діяльності – образотворчого, музичного, театрального та творчого – забезпечує різнобічний розвиток учнів, стимулює застосування образних засобів у мовленні, дозволяє підвищити словниковий запас і розширити спектр мовних конструкцій. Крім того, інтерактивні та ігрові методи створюють психологічно комфортне середовище, у якому навіть пасивні учні починають проявляти ініціативу, активно брати участь у діалозі та аргументувати власну позицію.

Таким чином, система роботи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» ефективно сприяє формуванню наскрізного уміння висловлювати власну думку. Вона забезпечує не лише розвиток мовленнєвих і комунікативних навичок, а й формування ключових компетентностей особистості, таких як критичне

мислення, здатність до аналізу та оцінювання, креативність і впевненість у власних висловлюваннях. Розроблена послідовність занять і система вправ дозволяють педагогам цілеспрямовано працювати над поступовим підвищенням рівня сформованості вміння висловлювати власну думку у молодших школярів, створюючи міцний фундамент для подальшого розвитку комунікативної та творчої компетентності в навчальному процесі.

2.3. Аналіз результатів роботи з розвитку наскрізного вміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво»

Розвиток наскрізного вміння висловлювати власну думку усно є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти, адже воно безпосередньо пов'язане з формуванням комунікативної компетентності, критичного мислення та здатності до творчої самореалізації учнів. В умовах упровадження Нової української школи особливої актуальності набуває використання інтерактивних методів і навчальних ситуацій, які забезпечують не лише засвоєння навчального матеріалу, а й активне включення школярів у мовленнєву діяльність. Саме на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» створюються унікальні можливості для розвитку цього вміння, адже мистецтво апелює до емоцій, почуттів, образного мислення, що природно стимулює дітей до висловлення власних думок, вражень і оцінок.

Організація навчальних ситуацій на уроках мистецтва дозволяє вчителю створити середовище, у якому учні стають активними учасниками навчального процесу. Це не лише допомагає краще засвоїти навчальний матеріал, але й формує навички аргументації, логічного викладу, комунікації з однокласниками та вчителем. Важливою особливістю є те, що школярі молодшого віку вчать не тільки слухати інших, а й вступати в діалог, обговорювати різні позиції, знаходити власні способи пояснення й вираження думок. Усе це сприяє розвитку

впевненості у власних можливостях та формуванню позитивної мотивації до навчання.

Аналіз результатів роботи з формування уміння висловлювати власну думку усно у процесі застосування навчальних ситуацій має особливе значення. Він дозволяє оцінити ефективність обраних методичних прийомів, виявити сильні сторони та труднощі, що виникають у дітей, а також визначити подальші напрями вдосконалення педагогічного процесу. У ході дослідження важливо враховувати не лише мовленнєві характеристики висловлювань учнів (багатство словникового запасу, логічність, структурованість, аргументованість), але й рівень їхньої комунікативної активності, готовність до співпраці, уміння слухати і поважати думку іншого.

Для з'ясування ефективності педагогічної роботи з розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку усно на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» нами було організовано поетапне дослідження.

На першому етапі проведено попередню діагностику рівня сформованості цього уміння в учнів. З метою отримання об'єктивних результатів застосовано комплекс завдань, що передбачали відтворення власних вражень від мистецьких творів, формулювання оцінних суджень, участь у міні-дискусіях та рольових іграх. Це дозволило визначити вихідний рівень розвитку вміння учнів будувати усні висловлювання, аргументувати свою позицію та брати участь у комунікативній взаємодії.

Другим етапом стало впровадження системи роботи, спрямованої на розвиток цього наскрізного уміння у навчальних ситуаціях. Ключовою умовою було створення ситуацій, у яких кожен учень мав змогу висловити власну думку, почути альтернативні точки зору та обґрунтувати власну позицію. Важливу увагу приділяли розвитку навичок діалогічного мовлення, умінню аргументувати та формувати цілісні висловлювання.

Третій етап полягав у проведенні повторної діагностики з використанням аналогічних методик, що застосовувалися на початку експерименту. Це дало змогу простежити динаміку змін і з'ясувати, наскільки ефективним було

впровадження системи роботи. Порівняння результатів попереднього та підсумкового етапів дозволило визначити, чи відбулися якісні зміни в рівні сформованості уміння учнів висловлювати власну думку усно, а також оцінити сильні й слабкі сторони організованого педагогічного процесу.

Таким чином, структура дослідження була побудована таким чином, щоб не лише зафіксувати вихідний стан і результати педагогічного впливу, а й зробити висновки про доцільність та ефективність запропонованої системи роботи.

Отримані результати дослідження подано в таблиця 2.1:

Таблиця 2.1

Результати дослідження щодо діагностики рівня сформованості уміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» у дітей молодшого шкільного віку

Рівні	Первинна діагностика		Повторна діагностика	
	К-сть осіб	Відсотки	К-сть осіб	Відсотки
Високий	7	23,3%	14	46,7%
Середній	13	43,4%	12	40%
Низький	10	33,3%	4	13,3%

Для кращого розуміння та подальшої інтерпретації отриманих результатів їх було подано на рисунку 2.1:

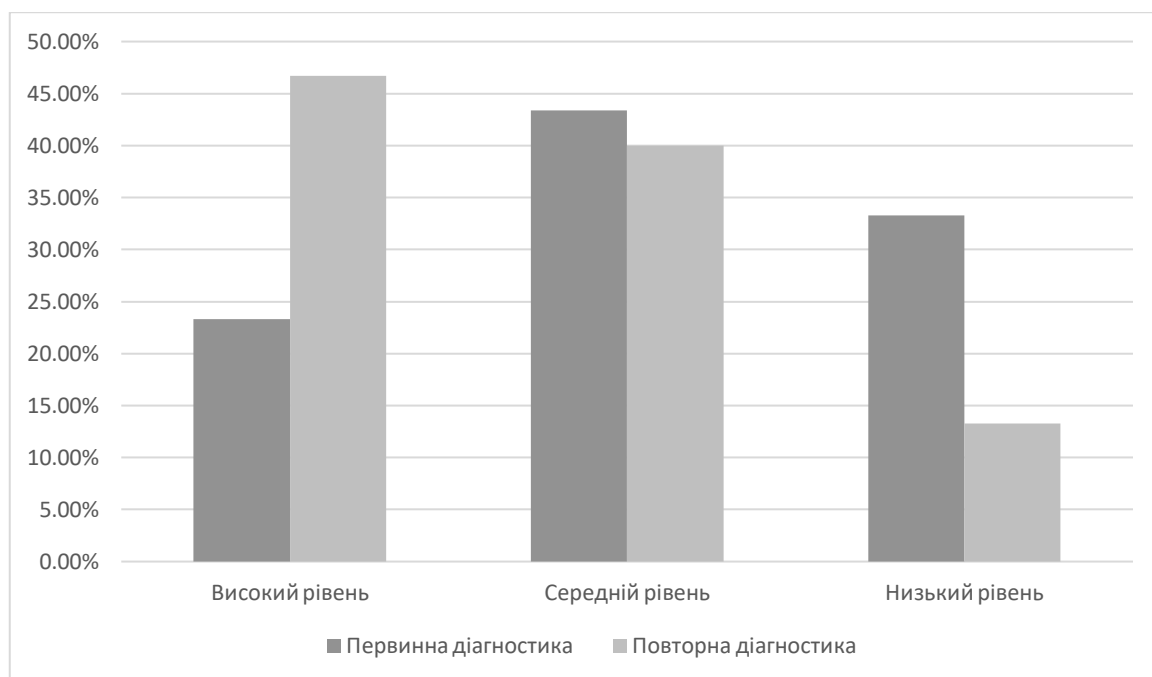

Рис. 2.1. Результати дослідження щодо рівня сформованості уміння висловлювати власну думку усно

Порівняння результатів первинної та повторної діагностики рівня сформованості уміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» дозволяє зробити низку важливих висновків.

1. Високий рівень. На початку дослідження високий рівень сформованості уміння висловлювати власну думку усно у навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» було зафіксовано у 7 учнів (23,3%). Ці діти відзначалися розвиненими комунікативними здібностями, вміли послідовно, логічно та емоційно виразно формулювати власні судження. Вони легко добирали аргументи для підтвердження своєї позиції, могли наводити приклади з власного досвіду чи з мистецьких творів, вільно брали участь у дискусіях, підтримуючи діалог із вчителем та однокласниками. Такі учні відзначалися також здатністю не лише висловлювати власні думки, а й реагувати на позицію інших, демонструючи відкритість до діалогу й уміння критично осмислювати почуту інформацію.

Після впровадження системи роботи, що ґрунтувалася на організації навчальних ситуацій, кількість учнів із високим рівнем зросла майже вдвічі — до 14 осіб (46,7%). Це значне зростання пояснюється тим, що використання навчальних ситуацій створювало умови для активного включення дітей у комунікативний процес: вони отримували можливість виступати перед класом, аргументувати власну точку зору, дискутувати, виконувати творчі завдання, які вимагали від них словесного самовираження.

Особливо важливим є те, що діти почали демонструвати більшу впевненість у власних силах, стали менш боязкими у спілкуванні, охочіше брали участь у колективних формах роботи. Вони навчилися не лише формувати готову відповідь, а й будувати власне висловлювання на основі аналізу запропонованої ситуації, інтерпретувати мистецькі твори через призму власного досвіду та емоцій. Це свідчить про якісні зміни у розвитку їхніх комунікативних та пізнавальних умінь, а також про підвищення рівня мотивації до висловлювання власної думки.

Таким чином, збільшення кількості учнів із високим рівнем сформованості навички можна вважати вагомим результатом, що підтверджує ефективність застосованої педагогічної системи.

2. Середній рівень. Первинна діагностика засвідчила, що найбільша група учнів (13 осіб, або 43,4%) перебувала саме на середньому рівні сформованості уміння висловлювати власну думку усно. Для цієї категорії дітей було характерним те, що вони могли формувати власні судження, проте робили це непослідовно, із пропусками логічних ланок. У багатьох випадках висловлювання потребували додаткових уточнень чи спрямовальних запитань з боку вчителя. Учні нерідко обмежувалися короткими відповідями без докладного пояснення або повторювали чужі думки замість того, щоб аргументувати власну позицію. Аргументація, навіть якщо вона з'являлася, була поверховою й не завжди переконливою, а під час діалогу з однокласниками діти швидко втрачали активність або відмовлялися від продовження думки.

За результатами повторної діагностики кількість учнів із середнім рівнем майже не змінилася і склала 12 осіб (40%). Водночас варто зазначити, що склад цієї групи частково оновився: певна кількість дітей, які спочатку демонстрували низький рівень, завдяки спеціально організованим навчальним ситуаціям піднялися до середнього, тоді як інша частина не змогла подолати бар'єр і перейти на високий рівень. Це означає, що застосована система роботи виявилася ефективною для підвищення базового рівня комунікативних навичок, але для подальшого розвитку до рівня впевненого й логічного мовлення потрібна додаткова цілеспрямована підтримка.

Важливим є й те, що учні цієї групи демонструють позитивну динаміку: вони стали активнішими під час обговорення мистецьких творів, більше охоче висловлювалися в парах чи малих групах, однак на етапі публічного виступу перед класом все ще виникали труднощі. Це свідчить про наявність певних психологічних бар'єрів (невпевненість, страх помилитися, сором'язливість), подолання яких потребує індивідуальної роботи та поступового ускладнення завдань.

Таким чином, середній рівень можна розглядати як перехідний етап: учні вже мають базові вміння для побудови власних висловлювань, але потребують систематичної підтримки, тренування й створення додаткових умов для формування впевненості, логічності та самостійності у мовленні.

3. Низький рівень. Найбільш відчутна позитивна динаміка виявилася саме серед учнів із низьким рівнем сформованості уміння висловлювати власну думку усно. На початку дослідження ця група була досить чисельною – 10 учнів (33,3%). Для них було характерним небажання чи неспроможність висловлювати власні судження навіть у найпростішій формі. Вони часто обмежувалися односкладовими відповідями («так», «ні», «не знаю»), уникали публічних виступів, а іноді взагалі відмовлялися від участі в діалозі. Значні труднощі викликали як формулювання повних речень, так і добір слів для передачі власних думок. Нерідко ці учні відчували виражений мовний бар'єр, сором'язливість, страх допустити помилку або насмішку з боку однокласників.

Після впровадження системи роботи з використанням навчальних ситуацій їхня кількість суттєво зменшилася – до 4 осіб (13,3%). Це більш ніж удвічі менше порівняно з первинною діагностикою. Така динаміка переконливо демонструє успішність застосованого підходу, адже більшість дітей змогли подолати початкові труднощі та перейти на середній рівень розвитку. Важливим чинником цього процесу стала можливість поступового включення у навчальні ситуації: завдання, що ґрунтувалися на ігровій діяльності, творчих завданнях, груповій взаємодії, дозволили учням відчувати себе більш упевнено, поступово позбутися страху та навчитися будувати власні висловлювання хоча б у простій формі.

Водночас слід відзначити, що 4 учні так і залишилися на низькому рівні. Це може бути зумовлено як індивідуальними психологічними особливостями (замкнутість, підвищена тривожність, слабо розвинена мовленнєва база), так і зовнішніми чинниками (недостатня підтримка вдома, мовне середовище тощо). Тому ця група потребує особливої індивідуальної уваги з боку вчителя, залучення до додаткових логопедичних чи психологічних занять, а також створення атмосфери максимального прийняття та підтримки в колективі.

Таким чином, зменшення кількості учнів із низьким рівнем сформованості комунікативних умінь свідчить про результативність і практичну значущість системи роботи. Адже найважливішим здобутком стало те, що навіть найпасивніші та найневпевненіші діти змогли зробити помітний крок уперед у розвитку своєї мовленнєвої діяльності.

Отже, порівняльний аналіз результатів первинної та повторної діагностики показав чітку позитивну динаміку у формуванні наскрізного уміння висловлювати власну думку усно в навчальних ситуаціях на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».

По-перше, суттєво зросла кількість учнів із високим рівнем – із 23,3% до 46,7%. Це свідчить, що майже половина дітей початкової школи завдяки спеціально організованій системі роботи навчилася не лише чітко й логічно формулювати думки, але й упевнено аргументувати свої судження, брати участь у колективних обговореннях, проявляти ініціативність у діалозі.

По-друге, хоча кількість учнів із середнім рівнем залишилася приблизно на тому ж рівні (43,4% → 40%), ця група виявила внутрішні зміни. Частина дітей із низького рівня перейшла на середній, однак не всі учні змогли досягти високих результатів. Це підтверджує, що саме середній рівень є своєрідною «зоною найближчого розвитку», і для цих дітей потрібна подальша цілеспрямована робота, індивідуальна підтримка та стимулювання пізнавальної активності.

По-третє, найбільш відчутні зміни спостерігаються серед учнів із низьким рівнем. Їхня кількість скоротилася більш ніж удвічі (з 33,3% до 13,3%). Це вказує на ефективність використаної системи навчальних ситуацій, адже завдяки ігровим, творчим і комунікативним завданням більшість дітей подолали мовленнєві бар'єри, перестали боятися висловлюватися та поступово навчилися будувати свої висловлювання.

У цілому, результати експериментальної роботи підтверджують результативність та доцільність упровадження навчальних ситуацій як інноваційного інструменту розвитку комунікативної компетентності учнів. Найважливішим здобутком є не лише кількісне зростання учнів із високим рівнем, а й якісні зміни в мовленнєвій поведінці дітей: вони стали активнішими, впевненішими, більш відкритими до обміну думками та співпраці.

Таким чином, впроваджена система роботи довела свою ефективність і може бути рекомендована для ширшого використання в практиці початкової школи.

На основі отриманих результатів дослідження було сформовано рекомендації для педагогів щодо впровадження навчальних ситуацій на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво»:

1. Використовуйте навчальні ситуації як основу уроку.

У процесі викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» варто використовувати навчальні ситуації як основу уроку. Важливо не обмежуватися лише традиційними вступними бесідами чи демонстрацією наочності, адже набагато ефективнішими є інтерактивні проблемні або творчі ситуації, які спонукають учнів до висловлення власної думки. Наприклад, учителю доцільно

поставити дітям запитання: «Що відчуває герой картини?» або «Яку мелодію ви обрали б для цього образу? Чому?». Такі завдання не лише активізують пізнавальну діяльність, а й сприяють розвитку вміння формулювати й аргументувати власні судження.

2. Опора на життєвий досвід учнів.

Важливим аспектом організації навчальних ситуацій є опора на життєвий досвід учнів. Ситуації слід формулювати таким чином, щоб дитина могла застосувати власні знання, почуття та попередній досвід. Це дозволяє зробити висловлювання більш природними та щирими, сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу та активізує емоційне включення учнів у процес обговорення. Завдяки цьому кожен учень відчуває себе більш впевнено та мотивовано до участі у діалозі, що безпосередньо впливає на розвиток уміння висловлювати власну думку усно.

3. Застосовуйте групові та парні форми роботи.

Для ефективного розвитку уміння висловлювати власну думку усно доцільно активно застосовувати групові та парні форми роботи. Досвід показує, що учні швидше долають мовленнєві бар'єри в умовах малих груп або при роботі в парах, оскільки відчувають менший тиск і більше впевненості у своїх висловлюваннях. Використання інтерактивних методів, таких як «карусель», «мозковий штурм» чи парна робота «учень–учень», дозволяє ефективно організовувати обговорення творчих завдань, сприяє активній участі кожного учня та стимулює розвиток комунікативних, аналітичних і критичних навичок. Завдяки таким формам роботи діти вчаться слухати одне одного, формулювати власні думки, аргументувати їх і спільно шукати рішення, що значно підвищує якість засвоєння навчального матеріалу.

4. Розвивайте навички аргументації.

Важливо систематично розвивати у учнів навички аргументації, адже вміння не лише висловлювати власну думку, а й обґрунтовувати її є ключовим компонентом комунікативної компетентності. Для цього вчитель може ставити уточнювальні питання, наприклад: «Чому ти так думаєш?» або «Що тебе

переконало у цьому висновку?». Такі запитання стимулюють дітей до глибшого аналізу власних суджень і спонукають їх пояснювати свої позиції. Окрім цього, важливо навчати учнів підкріплювати власні думки прикладами, емоційними реакціями, асоціаціями, що робить висловлювання більш змістовними та переконливими. Регулярне використання таких вправ сприяє формуванню критичного мислення, уміння логічно будувати висловлювання та впевнено аргументувати свою позицію в навчальних дискусіях.

5. Інтегруйте різні види мистецтва для створення комплексних ситуацій.

Доцільно інтегрувати різні види мистецтва для створення комплексних навчальних ситуацій, що стимулюють всебічний розвиток учнів. Поєднання музики, образотворчого мистецтва, літератури та театру в межах однієї навчальної ситуації дозволяє дітям виражати свої думки багатогранно: словами, жестами, малюнками, звуками. Такий підхід не лише робить урок більш цікавим і захопливим, а й сприяє розвитку креативності, емоційної виразності та здатності до самовираження. Учні отримують можливість розвивати різні канали комунікації, навчатися передавати свої враження та судження через різні форми мистецької діяльності, що значно поглиблює їхнє розуміння навчального матеріалу та сприяє формуванню наскрізного уміння висловлювати власну думку усно.

6. Створюйте ситуації вибору.

Ефективним прийомом у розвитку навички висловлювати власну думку є створення навчальних ситуацій вибору. Учням пропонуються кілька варіантів дій, рішень або підходів до виконання завдання, після чого їх заохочують пояснити, чому саме вони обрали певний варіант. Такий підхід стимулює розвиток критичного мислення, вміння аналізувати альтернативи та робити обґрунтовані висновки. Крім того, ситуації вибору сприяють формуванню навички відстоювати власну позицію, висловлювати аргументи та брати активну участь у дискусії, що безпосередньо впливає на розвиток наскрізного уміння висловлювати власну думку усно.

7. Використовуйте театралізацію та рольові ігри.

Використання театралізації та рольових ігор є дієвим методом розвитку вміння висловлювати власну думку. Завдяки перевтіленню учні легше формулюють власні судження, навіть ті, які в звичайних умовах можуть викликати труднощі у висловленні. Наприклад, обговорення мистецького твору від імені його героя дозволяє дітям зануритися в образ, висловити внутрішні переживання та мотиви персонажа, а також вчитися аргументувати свої думки у межах заданої ситуації. Такий підхід стимулює емоційне включення, розвиток креативності, підвищує комунікативну активність і допомагає формувати навички впевненого усного висловлювання.

8. Поєднуйте навчальні ситуації з новітніми технологіями.

Поєднання навчальних ситуацій із новітніми технологіями є ефективним засобом розвитку наскрізного вміння висловлювати власну думку. Використання мультимедійних ресурсів, таких як відео з театральних вистав, фрагменти музичних концертів або віртуальні екскурсії, робить урок більш наочним і захопливим для учнів. Такі матеріали допомагають зануритися в атмосферу мистецьких подій, стимулюють емоційне сприйняття і глибше розуміння змісту творів. У результаті обговорення стає більш живим, активним і наближеним до сучасного культурного середовища, що сприяє розвитку критичного мислення, аргументації та впевненого усного висловлювання власної позиції.

9. Заохочуйте емоційність та індивідуальність висловлювань.

Заохочення емоційності та індивідуальності висловлювань є важливим аспектом розвитку вміння учнів формулювати власну думку усно. Педагог повинен створювати таку атмосферу на уроці, щоб дитина не боялася висловлювати думку, навіть якщо вона відрізняється від загальноприйнятої або думок однокласників. Акцент на цінності різних точок зору допомагає виховувати толерантність, повагу до думки інших і впевненість у власних судженнях. Такий підхід сприяє формуванню критичного мислення, розвитку емоційної виразності та індивідуального стилю спілкування, що є необхідним для активної участі учнів у навчальних обговореннях і творчих дискусіях.

10. Регулярність і поступовість.

Регулярність і поступовість є ключовими принципами впровадження навчальних ситуацій для розвитку уміння висловлювати власну думку. Використання таких ситуацій має бути системним і планомірним, а не епізодичним, щоб забезпечити поступовий розвиток навичок учнів. На початковому етапі доцільно пропонувати прості завдання, наприклад, опис власних почуттів або вибір улюбленого мистецького образу. Надалі складність навчальних ситуацій слід поступово підвищувати, залучаючи завдання з аналізу, інтерпретації творів, аргументації власних суджень та обговорення різних точок зору. Такий системний підхід сприяє формуванню впевненості у висловлюванні, розвитку логічного мислення та навичок аргументованого спілкування.

Таким чином, запровадження навчальних ситуацій на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» має стати органічною частиною освітнього процесу. Вони забезпечують не лише розвиток мовленнєвих навичок, а й формування критичного мислення, емоційної чутливості та комунікативної компетентності молодших школярів. Саме системна робота у цьому напрямку сприятиме вихованню творчої, активної й самовираженої особистості.

Висновки до 2 розділу

Дослідження, проведене у межах другого розділу, підтверджує значущість розвитку наскрізного вміння висловлювати власну думку в навчальних ситуаціях для учнів початкової школи та демонструє ефективність системного підходу до формування цієї компетентності на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво». У центрі уваги стоїть вербальна активність школярів, яка поєднує мовні, когнітивні та комунікативні вміння, що, у свою чергу, сприяє розвитку критичного та творчого мислення, формуванню самостійності та впевненості у власних висловлюваннях.

Діагностичний компонент дослідження показав, що рівень сформованості вміння висловлювати власну думку серед молодших школярів різниться залежно від індивідуальних особливостей, мовної підготовки та попереднього досвіду комунікації. Високий рівень характеризується здатністю учня впевнено і логічно формулювати судження, послідовно розгортати власну позицію, аргументувати її прикладами з особистого досвіду, навчального матеріалу або мистецьких творів, а також активно користуватися художньо-образними засобами мовлення. Такі учні проявляють високий рівень критичного мислення, здатні порівнювати факти, аналізувати події та робити власні висновки, що забезпечує ефективну взаємодію як у навчальному процесі, так і в міжособистісній комунікації.

Середній рівень сформованості вміння висловлювати власну думку характеризується наявністю базових навичок вербалізації, однак учням часто потрібна допомога педагога для уточнення висловлювань або побудови логічної структури. Аргументація на цьому рівні здебільшого обмежується констатацією фактів без глибокого аналізу, а словниковий запас є недостатньо багатим для формулювання розгорнутих суджень. Попри це, учні демонструють потенціал для розвитку самостійного мислення та мовленнєвої активності, що потребує цілеспрямованої підтримки з боку вчителя.

Низький рівень відзначається значними труднощами у формулюванні власної позиції, бідністю словникового запасу, пасивністю в діалогах та

відсутністю здатності до аргументування. Учні цього рівня зазвичай потребують активної допомоги дорослого, стимулювання мовленнєвої діяльності та поступового залучення до комунікативних практик. Виявлені проблеми свідчать про необхідність систематичного та послідовного педагогічного впливу, спрямованого на розвиток мовлення, когнітивних умінь та впевненості у власних висловлюваннях.

Розроблена система роботи з розвитку наскрізного уміння висловлювати власну думку на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» ґрунтується на принципах комплексності, послідовності та диференціації педагогічного впливу. Вона передбачає поетапне формування навичок: від простих описових і оцінювальних завдань до більш складних творчих та аргументативних, що дозволяє поступово підвищувати рівень мовної компетентності учнів. Особлива увага приділяється створенню сприятливого психологічного клімату, який стимулює активну участь дітей у дискусіях, групових обговореннях та індивідуальних завданнях. Учитель виступає не лише джерелом знань, а й модератором процесу, підтримуючи учнів у формулюванні думок, розвитку аргументації та логічності висловлювань.

Завдання системи роботи охоплюють розвиток логічного та послідовного мислення, формування аргументованої та самостійної позиції, збагачення словникового запасу, підвищення комунікативної активності та стимулювання творчого мислення. Використання інтегрованих завдань – описових, оцінювальних, порівняльних, аргументативних і творчих – дозволяє учням активно розвивати як вербальні, так і невербальні способи самовираження. Такий підхід забезпечує цілісне формування мовленнєвої, когнітивної та комунікативної компетентності, необхідної для успішної участі у навчальному процесі та соціальній взаємодії.

Діагностичні методики, що включали індивідуальне та групове опитування, дали змогу об'єктивно оцінити рівень сформованості уміння висловлювати власну думку та виявити труднощі, які виникають у різних учнів. Використання чітких критеріїв оцінювання – логічність і послідовність

висловлювання, аргументованість та самостійність позиції, лексичне багатство та граматична правильність, комунікативна активність – забезпечило систематичний підхід до аналізу результатів та виявлення індивідуальних особливостей мовної діяльності. Така структурованість дозволяє ефективно планувати педагогічну роботу, вибираючи методи та прийоми, які відповідають конкретному рівню сформованості уміння у кожного учня.

Організаційний, діагностичний та аналітичний етапи дослідження забезпечили комплексний підхід до вивчення проблеми. На організаційному етапі була забезпечена методологічна обґрунтованість дослідження, дотримані етичні норми та підготовлена група учнів для подальшого тестування. Діагностичний етап дозволив отримати емпіричні дані щодо рівня сформованості уміння висловлювати власну думку, а підсумковий аналітичний етап дав змогу інтерпретувати ці дані, визначити закономірності, простежити тенденції та сформулювати рекомендації для практичної реалізації системи розвитку мовленнєвої компетентності.

Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що системна робота на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво», спрямована на розвиток уміння висловлювати власну думку, має суттєвий позитивний вплив на мовленнєву активність учнів, розвиток критичного та творчого мислення, формування впевненості у власних висловлюваннях та здатності до аргументованого обґрунтування позиції. Виявлені рівні сформованості уміння (високий, середній, низький) дозволяють визначати індивідуальні потреби учнів і планувати диференційовану педагогічну роботу, що забезпечує ефективне навчання та розвиток комунікативної компетентності.

Отже, запропонована система роботи є ефективним інструментом формування наскрізного уміння висловлювати власну думку, що поєднує розвиток мовленнєвих, когнітивних і комунікативних умінь. Вона забезпечує комплексний підхід до розвитку мовної активності, стимулює творчість і критичне мислення, сприяє формуванню самостійності та впевненості учнів у власних висловлюваннях.

ВИСНОВКИ

Теоретичний та практичний аналіз теми дослідження дають можливість зробити наступні висновки:

1. Аналіз психолого-педагогічних основ формування наскрізного уміння висловлювати власну думку усно у молодших школярів показав, що цей процес є багатокомпонентним і тісно пов'язаним із розвитком комунікативних, когнітивних та емоційно-вольових навичок дитини. Осмислене використання навчальних ситуацій у освітньому процесі сприяє активізації мовної діяльності, стимулює критичне мислення та формує вміння аргументовано висловлювати власну позицію. Роль таких ситуацій є ключовою, оскільки вони створюють контекст для практичного застосування навичок усного висловлювання, забезпечують інтерактивність навчання та мотивують учнів до самостійного та свідомого висловлення думок, що є важливим чинником розвитку соціальної та навчальної компетентності молодших школярів.

2. Аналіз потенціалу інтегрованого курсу «Мистецтво» свідчить про його високу ефективність як освітнього середовища для розвитку в учнів уміння усно висловлювати власну думку. Цей курс створює сприятливі умови для розвитку комунікативних, креативних та критично мислячих навичок, поєднуючи елементи образотворчого, музичного та театрального мистецтва. Доцільними методами та прийомами для реалізації цього завдання є дискусії, аналіз творів мистецтва, рольові ігри, творчі проєкти та колективні обговорення, які стимулюють учнів до активного висловлення власної позиції, аргументування та співпраці з однолітками. Використання інтерактивних та проблемно-орієнтованих підходів у курсі «Мистецтво» сприяє формуванню наскрізного уміння усно висловлювати думку, що є важливим компонентом загальної комунікативної компетентності молодших школярів.

3. Проведене дослідження підтверджує ефективність розробленої та апробованої системи педагогічної роботи, спрямованої на розвиток наскрізного уміння усно висловлювати власну думку у молодших школярів на уроках

інтегрованого курсу «Мистецтво». Системний підхід, що поєднує комплексність, послідовність та диференціацію педагогічного впливу, забезпечує поступове формування мовленнєвої, когнітивної та комунікативної компетентності учнів. Розроблена система сприяє активізації вербальної діяльності, розвитку критичного та творчого мислення, збагаченню словникового запасу, підвищенню впевненості та самостійності у висловлюванні власної позиції.

Діагностичні дослідження підтвердили, що рівень сформованості уміння висловлювати власну думку варіюється залежно від індивідуальних особливостей та мовної підготовки учнів, що визначає необхідність диференційованого підходу. Використання інтегрованих завдань різного рівня складності, створення сприятливого психологічного клімату та активне залучення вчителя як модератора процесу забезпечують ефективну реалізацію педагогічної системи.

Отже, запропонована система є дієвим інструментом формування наскрізного уміння усно висловлювати власну думку, стимулює мовленнєву активність, критичне та творче мислення, сприяє розвитку комунікативної компетентності та самостійності учнів, що робить її перспективною для впровадження у практику початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко Л. С. Формування наскрізних умінь молодших школярів на уроках української мови. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/11648/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B6%D0%B6%D1%8F_2022.pdf#page=13
2. Баралей Ю. Г. Робота над епітетами на уроках словесності в 4 класі у світлі реалізації наскрізного вміння висловлювати власну думку усно і письмово. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/11148>
3. Барановська О. В. Формування наскрізних умінь учнів 3-4 класів. 2021. С. 9-15. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729259/>
4. Бойко Н. І. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Таврійський вісник освіти*. 2013. №4(44). С. 117-121.
5. Боричевський І. О. Формування наскрізного вміння висловлювати власну думку засобами гейміфікації на уроках української мови в 2 класі. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/5698>
6. Бурназова В. В., Поліщук К. Загальна характеристика видів інтеграції на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» в НУШ. URL: <https://salo.li/974dC70>
7. Бухнієва О., Банкул Л. Методична своєрідність реалізації інтегрованого курсу «Мистецтво» в умовах нової української школи. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. Вип. 39. С. 14-19.
8. Васильєва К. В. Теоретико-методичні особливості інтегрованого курсу «Мистецтво» в новій українській школі. *Етнодизайн: теорія та практика в сучасному освітньому просторі: збірник наукових праць*. 2022. С. 213-216.
9. Вашуленко О. В. Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання: методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка, 2020. 71 с.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голова ред. В. Г. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005 1728 с.

11. Гишка Н. Формування загальнонавчальних умінь та навичок в учнів початкових класів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка*. 2009. № 1. С. 29-32.

12. Гриневич Л., Ліннік О., Старахіна І. Формування наскрізних умінь у молодших школярів в умовах реформи «Нова українська школа». *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2022. № 2 (85). С. 28-34.

13. Дараган О. М. Інтегрований курс «Мистецтво» у Новій Українській Школі. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/49630/1/2021%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%20%D0%92.%D0%86.%20_%20147-149%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%20%D0%92.%D0%86.%20_%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%92.%D0%92._149-153%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf#page=35

14. Деркач І. Л. Інтегрований підхід до вивчення мистецької освітньої галузі у Новій українській школі. Актуальні проблеми оптимізації освітнього процесу національної школи в умовах воєнного часу: інклюзивне навчання, інновації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти : зб. тез вист. учас. Регіонал. наук.-метод. семінару (м. Рівне, 19 трав. 2022 р.). Рівне : МЕНУ, 2022. С. 37-40.

15. Державний стандарт початкової освіти (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21 лютого 2018 року у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>

16. Дичківська Н. Інноваційні педагогічні технології: Практикум. Київ: Слово, 2013. 448 с.

17. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення. Харків, 2002. 144 с.
18. Зубарева О. Застосування дистанційної форми навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» в загальноосвітній школі. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2020. № 13. С. 13-25.
19. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво: підруч. інтегрованого курсу для 2 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ: ВД«Освіта», 2018. 128 с.
20. Калініченко О., Аристова Л. Нова українська школа. Мистецтво. 1 клас. Система уроків за підручником О. Калініченко, Л. Аристової. Видавництво «Освіта», 2019. URL: https://znayshov.com/Books/Details/mystetstvo/1klas/mystetstvo_1_kalinichenko/132
21. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч.-метод. посіб. Львів: Світ, 2019. 136 с.
22. Концепція «Нова українська школа». Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkolacompressed.pdf>
23. Крамар Н. П., Голоцукова Л. М. Інтегрований розвиток наскрізних умінь молодших школярів. URL: <https://khsakhnov-ruo.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Na-dopomohu-vchyteliu-NUSH.pdf>
24. Кульчицька М. П. Реалізація змістової лінії «Взаємодіємо усно» у системі мовно-літературної освітньої галузі Нової української школи. Луцьк, 2024. 72 с.
25. Лиса С. І. Формування критичного мислення учнів нової української школи на уроках «Мистецтва» в початкових класах. Рівне, 2023. 128 с.
26. Малієнко Ю. Наскрізні вміння – концепт державного стандарту базової середньої освіти і ресурс підручник створення. 2023. № 30. С. 66-73. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-30-66-73>.
27. Марецька Л. П. Наскрізне вміння висловлювати власну думку усно й письмово як актуальне питання сучасної системи

освіти. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48323/1/%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf#page=99>

28. Мартинова В. П. Мистецтво: особливості викладання в початковій школі. URL: <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/handle/123456789/3502>

29. Мельник О. М. Зміст, методи та умови розвитку наскрізних умінь молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій загальноосвітній школах*. 2023. С. 140-145.

30. Орел Г. І. Підготовка вчителів початкових класів до викладання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/6032>

31. Павленко В. В. Проблемні ситуації: поняття і типи. *Нові технології навчання: збірник наукових праць*. 2014. № 83. С. 196-202.

32. Пантелейчук Н. Ф. Активне навчання як засіб формування та розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів під час впровадження Державного стандарту. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/14669>

33. Петренко В. С. Розвиток ініціативності і творчості учнів початкової школи на уроках образотворчого мистецтва : кваліфікаційна робота, 2023. 105 с.

34. Підсосонна О. Критерії, показники та рівні сформованості наскрізних умінь молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Актуальні питання гуманітарних наук*. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/59_2023/part_2/59-2_2023.pdf#page=361

35. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi73/0054143.pdf>

36. Пруняк В. В. Формування у молодших школярів наскрізного вміння висловлювати власну думку усно і письмово. Перспективи розвитку науки, освіти, технологій і суспільства в Україні та світі: збірник тез доповідей

міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 7 березня 2024 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2024. Ч. 1. С. 18-20.

37. Савченко О. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи і учнів. *Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії»*. 2018. № 19.2. С. 4-10.

38. Сафонова О. Використання проблемних ситуацій у початковій школі. *Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства*. 2020. № 2. С. 135-140.

39. Сбруєва А. А. Наскрізна педагогічна практика. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi61/0045473.pdf>

40. Сидорова Н. В. До питання про реалізацію дистанційного та змішаного навчання на уроках з інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/34fa2071-835f-4d68-8ce2-d858063048fc>

41. Синиця М. В. Формування в молодших школярів наскрізного вміння діяти творчо на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/11151>

42. Сіранчук Н. М. Процес формування лексичної компетентності молодшого школяра у структурі теорії мовленнєвої діяльності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2015. Вип. № 4. С. 72-76.

43. Сіранчук Н. М. Психологічні та психолінгвістичні основи розвитку мовленнєвих творчих здібностей у молодших школярів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2014. Вип. № 5. С. 112-116.

44. Слинько М. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи в умовах Нової української школи. *Педагогічні науки та освіта*. 2022. С. 77-82.

45. Смола О. Розвиток мовленнєвої компетентності через формування наскрізних умінь в учнів нової української початкової школи. URL: <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/334>

46. Степанова Л. В. Методичні рекомендації з дисципліни «Теорія і методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» в закладах загальної середньої освіти». URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/17264>

47. Третяк Н. Методика розвитку творчих здібностей молодших школярів у роботі над текстами різних типів на уроках української мови. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наук. праць*. 2019. Вип. 27. С. 391-395.

48. Федоренко А. Критерії, показники та рівні сформованості наскрізних умінь молодших школярів у закладах позашкільної освіти. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2024. № 3. С. 76-84.

49. Шведова В. О. Роль інтегрованого курсу «Мистецтво» у розвитку самостійності молодших школярів. URL: <http://www.ndu.edu.ua/storage/2025/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9C%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%97%D0%BA%D0%B0%2C%202%2C%202025%20-%20%D0%90%D1%80%D1%82%D1%83%D1%80%20%D0%91%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE.pdf#page=312>

50. Шелестова Л. В. Підручник як засіб формування наскрізних умінь молодших школярів. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737239/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%A8%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

План конспект

Уроку музичного мистецтва у 4 класі КГ №26 м. Кривого Рогу

(підготувала студентка 4 курсу МХК-20, Польова А.Е.)

Тема семестру: Подорож країнами та континентами.

Тема уроку: Скандинавія – суворий і загадковий край.

Зміст уроку: Едвард Гріг «Пер Гюнт: в печері гірського короля» – слухання; Едвард Гріг «Пер Гюнт: ранок» – слухання; Н.Погрибняк «Треба мріяти завжди» – розучування.

Мета: дидактична – вчити учнів характеризувати музику, визначати її настрій; формувати навички співацького мовлення; вчити виразно передавати характер музики в процесі її виконання; ознайомлення учнів з музичною культурою Скандинавії, її традиціями та особливостями.

розвивальна – сприяти розвитку творчої уяви, артистизму; розвивати пізнавальний інтерес до вивчення скандинавської музики, традицій; розвивати їхні асоціації за допомогою музичних звуків, що передають атмосферу та національний колорит країни; підтримка взаємодії та співпраці серед учнів під час спільних музичних вправ та виконання музичних творів.

виховна – виховання в учнів інтересу до музичної культури Скандинавії; підтримка художньо-естетичного розвитку учнів та стимулювання творчого сприйняття музики через ознайомлення з скандинавською музичною традицією; виховання толерантності та поваги до культурних різноманіття та різниць у музичних традиціях.

Тип уроку – поглиблення теми.

Обладнання: технічні засоби навчання.

Література: Людмила Масол. Мистецтво. Підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти. 2021.

Хід уроку

Організаційний момент: Учні входять до класу під музику Едварда Гріга «Пер Гюнт: ранок».

Музичне привітання:

Проспівав дзвінок, починається урок.

З Божої ласки, з маминої казки.

З щирого старання, гомінких пісень.

«Добрий день вам, діти, добрий день!»

Актуалізація опорних знань.

Вчитель: *Діти, пригадайте про що ми вели мову з вами на попередньому уроці, яку тему вивчали, які музичні твори слухали?* Погляньте на дошку (запис теми чверті і теми уроку).

Відповіді учнів.

Вчитель: Так, темою нашого уроку була «Подорож до сонячної Іспанії». Що саме ви запам'ятали з минулого уроку? Які почуття і настрої були передані вам через музичні твори? Пропоную вам пограти в гру "Вгадай мелодію", після гри ви повинні сказати, чи впізнаєте ви музичний твір, який ми слухали з вами на минулому уроці.

Дидактична гра «Вгадай мелодію»

Вчитель: *Діти, зараз буде звучати декілька музичних творів, а вам потрібно вгадати саме той, який ми слухали та співали на минулому уроці.*

Мета: розвивати увагу, формувати слухацьку культуру, актуалізувати в пам'яті учнів музичний твір. (Мануель де Фалья. Концерт для ф-но з оркестром «Ночі в садах Іспанії», Едвард Гріг «Пер Гюнт: в печері гірського короля», Едвард Гріг «Пер Гюнт: ранок»).

Хід гри: Діти слухають декілька творів, серед яких є музика Мануеля де Фалья. Концерт для ф-но з оркестром «Ночі в садах Іспанії».

Вчитель: Молодці! Ви уважно слухали музику.

Мотивація навчальної діяльності.

Вчитель: На сьогоднішньому уроці ми з вами будемо подорожувати до яка відома своєю природною красою, чарівними лісами, високими горами та чистими озерами – Скандинавії. Про суворий край Скандинавію складала багато легенд, казок та пісень з якими ми з вами сьогодні і познайомимось.

Сприйняття нової теми.

Вчитель: А чи знайомі вам казки з такою назвою, як «Снігова Королева», «Дівчина-лебідь» чи «Русалонька»? А чи знаєте ви, хто ж написав ці неймовірні історії? Це був Ганс Христіан Андерсен. Датський письменник, який став відомий завдяки своїм казкам. Але писав не лише казки, а й казкові оповідання, поезію, романи, він був істинним майстром слова та фантазії, його твори захоплюють не тільки дітей, а й дорослих по всьому світу. Музичне мистецтво Скандинавії відображає культурні особливості цього регіону і є дуже різноманітним. Традиційна музика Скандинавії має свої унікальні особливості. У музиці Скандинавії часто використовуються

традиційні народні інструменти, які мають унікальний звук і вигляд. Наприклад, скрипка Hardanger (Хардангер) – це традиційний норвезький інструмент, вона менше ніж звичайна скрипка та має додаткові струни, що створюють особливий ефект під час гри. Сьогодні ми з вами познайомимось з норвезьким композитором Едвардом Грігом, який створив оркестрову сюїту про мандрівника Пера Гюнта, який багато років шукав щастя. Едвард Гріг – є одним із найвідоміших скандинавських музикантів та автором класичних музичних творів, які і донині залишаються популярними. Гріг вважається одним з символів національного музичного мистецтва Норвегії, оскільки він у своїх творах використовував народні мелодії та мотиви, що відображають красу та колорит скандинавської культури. «Пер Гюнт» - це музичний цикл з чотирьох сюїт, який Гріг написав для вистави Генріка Ібсена, вона має поетичну та філософську сюжетну лінію. Сюїта «Ранок» є однією з чотирьох сюїт, які утворюють музичний цикл. У сюїті «Ранок» Гріг втілює образ пораненого Пер Гюнта, який вистрибує з вікна і виводить слухача у світ нового дня. Музична творчість композитора дуже яскраво передає ранкову атмосферу та почуття очищення, відкриття і нового початку.

Слухання Едварда Гріга «Пер Гюнт: ранок».

Вчитель: *Які емоції викликала в вас прослухана музика?*

(учні відповідають)

Вчитель: Добре, а тепер давайте послухаєм ще одну сюїту з цього циклу Едварда Гріга «Пер Гюнт: в печері гірського короля». У цій сюїті Пер Гюнт знаходиться у печері гірського короля, який виявляється його батьком. Він розповіде синові про те, що справжній успіх полягає у внутрішньому спокої та глибокому розумінні себе.

Слухання Едварда Гріга «Пер Гюнт: в печері гірського короля».

Вчитель: *Які емоції викликала в вас прослухана сюїта?*

«Що саме ви запам'ятали? Які почуття і настрої були передані?» - пригадування + опис власних емоцій.

Художньо-педагогічний аналіз:

Вчитель: *А який же настрій ви почули в музиці?*

Учні відповідають.

Вчитель: *Так, молодці, а з яким кольором у вас асоціюється ця музика?*

Учні відповідають.

Осмислення та систематизація:

Вчитель: Діти, сьогодні ми з вами познайомились з чарівною Скандинавією, *а чи запам'ятали ви ким був Ганс Христін Андерсен, та які відомі казки він написав?*

Учні відповідають.

Вчитель: Так, молодці. *А хто такий Едвард Гріг?*

Учні відповідають.

Вчитель: Молодці. *А хто пам'ятає назви сюїт які ми сьогодні слухали?*

Учні відповідають.

Фізкультхвилинка:

Вчитель: Зараз вже час фізкультхвилинки, тому ми трішки відпочинемо усі разом.

Хто ж там, хто вже так стомився?

І наліво нахилився?

Треба дружно всім нам встати,

Фізкультпаузу почати.

Руки вгору, руки вниз,

Вгору трішки подивись.

Руки склали, як вітряк,

І покрутимося так.

Вище руки підійміть

І спокійно опустіть.

Потім дружно всі сідаймо

І до праці приступаймо.

Вокально-хорова робота:

Виконання розспівки «Нотна розспівка»

До – іде дощ, ре – ре-редька, мі – мій мізинчик, фа – фа-фазан, соль – соловейко, ля – ля-лялька, сі – всі сім ноток, до – іде дощ.

До – іде дощ, сі – всі сім ноток, ля – ля-лялька, соль – соловейко, фа – фа-фазан, мі – мій мізинчик, ре – ре-редька, до – іде дощ.

Вчитель: Давай розігріємо наші голосові апарати поспівочкою. Не забудьте про те, як правильно потрібно треба сидіти при співі, та як правильно брати повітря (співають).

Вчитель: А тепер заспокойтесь, налаштуйтеся.

(Розучування пісні Н.Погрибняк «Треба мріяти завжди»).

Хай на вулиці мороз, ще й дощі,

Треба, щоб тепло було у душі.

І тоді в похмурі дні, сірі дні,

Ми співаємо пісні, ось такі пісні!

Приспів:

Треба мріяти завжди:

В час удачі в час біди!

Треба мріяти завжди!

Треба мріяти завжди!

Треба мріяти завжди!

І відступлять холоди,

Оживуть усі сади.

Треба мріяти завжди!

Вчитель: Спочатку послухайте ще раз цю пісню. Як що будуть якісь не зрозумілі слова, ви запитуйте (слухають).

Вчитель: А тепер давайте спробуємо повторити слова всі разом (повторюють за вчителем).

Вчитель: А зараз всі підняли свою праву руку, і покажемо рух мелодії (підспівують).

Підбиття підсумків уроку:

Вчитель: Діти, на сьогоднішньому уроці ми разом подорожували до неймовірно гарної, але суворої та загадкової Скандинавії, де ознайомились та дослідили музичну культуру та дізнались про автора відомих на увесь світ казок. Які враження в вас залишились від знайомства з мистецтвом Скандинавії?

Домашнє завдання: Проведіть дослідження про традиційні музичні інструменти, які використовуються в Скандинавії. Знайдіть картинки цих інструментів та коротко опишіть їх особливості.

Додаток Б

План конспект

Уроку музичного мистецтва у 4 класі КГ №26 м. Кривого Рогу

(підготувала студентка 4 курсу МХК-20, Польова А.Е.)

Тема семестру: Подорож країнами та континентами.

Тема уроку: Мистецькі візерунки з теплих країв.

Зміст уроку: Едвард Гріг. Сюїта «Пер Гюнт»: «Сольвейг» – слухання; Ревазо Лагідзе. «Тбілісо» (аксамбль «Басіані») – слухання; Грузинські танці «Лезгінка», «Хорумі» (балет Сухішвілі) – перегляд; Trio Mandili «Suliko» – слухання; «хлопчик співає грузинський» – слухання. Г. Гусейнлі «Курчатка» – розучування.

Мета: дидактична – вчити учнів характеризувати музику, визначати її настрій; формувати навички співацького мовлення; вчити виразно передавати характер музики в процесі її виконання; ознайомлення учнів з музичною культурою Кавказу, його традиціями та особливостями.

розвивальна – сприяти розвитку творчої уяви, артистизму; розвивати пізнавальний інтерес до вивчення кавказької музики, традицій; розвивати їхні асоціації за допомогою музичних звуків, що передають атмосферу та національний колорит країни; підтримка взаємодії та співпраці серед учнів під час спільних музичних вправ та виконання музичних творів.

виховна – виховання в учнів інтересу до музичної культури Кавказу; підтримка художньо-естетичного розвитку учнів та стимулювання творчого сприйняття музики через ознайомлення з кавказькою музичною традицією; виховання толерантності та поваги до культурних різноманіття та різниць у музичних традиціях.

Тип уроку – поглиблення теми.

Обладнання: технічні засоби навчання.

Література: Людмила Масол. Мистецтво. Підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти. 2021.

Хід уроку

Організаційний момент: Учні входять до класу під музику Грузинські танці «Лезгінка», «Хорумі» (балет Сухішвілі).

Музичне привітання:

Проспівав дзвінок, починається урок.

З Божої ласки, з маминої казки.

З щирого старання, гомінких пісень.

«Добрий день вам, діти, добрий день!»

Актуалізація опорних знань.

Вчитель: *Діти, пригадайте про що ми вели мову з вами на попередньому уроці, яку тему вивчали, які музичні твори слухали? Погляньте на дошку (запис теми чверті і теми уроку).*

Відповіді учнів.

Вчитель: Так, темою нашого уроку була «Скандинавія – суворий і загадковий край». Що саме ви запам'ятали з минулого уроку? Які почуття і настрій були передані вам через музичні твори? Пропоную вам пограти в гру "Вгадай мелодію", після гри ви повинні сказати, чи впізнаєте ви музичний твір, який ми слухали з вами на минулому уроці.

Дидактична гра «Вгадай мелодію»

Вчитель: *Діти, зараз буде звучати декілька музичних творів, а вам потрібно вгадати саме той, який ми слухали на минулому уроці.*

Мета: розвивати увагу, формувати слухацьку культуру, актуалізувати в пам'яті учнів музичний твір. (Едвард Гріг «Пер Гюнт»: «Сольвейг»,).

Хід гри: Діти слухають декілька творів, серед яких є музика Едвард Гріг. Сюїта «Пер Гюнт»: «Сольвейг».

Вчитель: Молодці! Ви уважно слухали музику.

Мотивація навчальної діяльності.

Вчитель: На сьогоднішньому уроці ми з вами будемо подорожувати до країни, яка відома своєю багатою культурою та традиціями. На її землях проживають численні народи, які мають свою мову, одяг, музику та танці. Це унікальне місце, де поєднується неймовірна природна краса, різноманітний тваринний світ та багата культурна спадщина – Кавказ.

Сприйняття нової теми.

Вчитель: Кавказ - колоритний, гостинний та душевний регіон. Музична культура народів Закавказзя відрізняється своєю емоційною насиченістю, енергією, ритмічними та мелодійними особливостями, а також вокальним багатоголоссям. Одним із найвідоміших національних танців на Кавказі – є «лезгінка» та «хорумі». Лезгінка вражає своєю енергією, динамікою та важкою технікою виконання. Танцювальні елементи включають в себе традиційні рухи та пози, що символізують воєнні чи побутові сцени і передають емоції та стан танцюристів. Хорумі ж включає в себе складні ритмічні кроки, швидкі оберти, стрибки та рухи руками, що створюють

враження легкості та грації. Послухайте лезгінку та спробуйте визначити характерні особливості цього танцю.

Перегляд відео Грузинські танці «Лезгінка», «Хорумі» (балет Сухішвілі).

Відповіді учнів.

Вчитель: Характерними особливостями є швидкі рухи, складна координація, оберти та підскоки, швидкий ритм. Виконують цей танець як сольний чоловічий танець, а також у парі з жінкою. Рухи чоловіка нагадують політ гірського орла – вони чіткі, виважені. Жінку ж можна порівняти із лебедицею.

Вчитель: Реваз Лагідзе є видатним грузинським композитором, який написав безліч популярних та улюблених пісень у Грузії та за її межами. Одна з його найвідоміших композицій – «Тбілісі», яка стала справжнім хітом та символом грузинської музики. «Тбілісі» - це мелодійна пісня, яка оспівує красу та душу грузинської столиці, Тбілісі. Реваз Лагідзе співпрацює з ансамблем «Басіані», який є один з найвідоміших грузинських народних хорів. Пропоную послухати композицію «Тбілісо» саме у виконанні ансамблю «Басіані», після прослуховування скажіть, якого ж характеру ця композиція?

Слухання «Тбілісо» (ансамбль «Басіані»)

Вчитель: *Що ж ви відчували після її прослуховування?*

Відповіді учнів.

«Що ж ви відчували після прослуховування?» - формування особистої емоційної оцінки

Вчитель: Так, мелодія композиції вражає своєю легкістю та гармонією. «Тбілісо» у виконанні ансамблю «Басіані» набуває особливого колориту та емоційної насиченості, завдяки цьому ця композиція стає справжнім шедевром грузинської музики.

Вчитель: Закавказзя відрізняється своїм вокальним багатоголоссям. У багатоголоссі кілька виконавців співають одночасно різні голосові лінії або гармонії, утворюючи складніше та багатогранне звучання. Головною відмінністю між багатоголоссям та одноголоссям є кількість голосів, які використовуються для виконання пісні. Зараз ми прослухаємо пісню Суліко у виконанні тріо під назвою «Mandili». Після прослуховування скажіть, чи була це одноголосна пісня чи багатоголосна?

Слухання Trio Mandili – «Suliko».

Вчитель: Як ви вважаєте це була багатоголосна пісня чи одноголосна?

Відповіді учнів.

Вчитель: *А тепер давайте послухаєм спів грузинського хлопця, після прослуховування скажіть мені, це була багатоголосна пісня чи одноголосна?*

Слухання «хлопчик співає грузинський».

Відповіді учнів.

Художньо-педагогічний аналіз:

Вчитель: *Як ви вважаєте чи є важким у виконанні грузинські танці «Лезгінка» та «Хорумі»?*

Учні відповідають.

Вчитель: Молодці, а чи злагоджено рухалися танцюристи?

Учні відповідають.

«Чи є важким виконання танців? Чи злагоджено рухаються танцюристи?» - аналіз + власна інтерпретація

Осмислення та систематизація:

Вчитель: Діти, сьогодні ми з вами познайомились з унікальним місцем – Кавказом. А чи запам'ятали ви, хто такий Рєвазо Лагідзе?

Учні відповідають.

Вчитель: Так, молодці. А чи запам'ятали ви чим же відрізняється багатоголосся від одноголосся?

Учні відповідають.

Вчитель: Молодці. А хто мені скаже який ритм був у лезгінки?

Учні відповідають.

Фізкультхвилинка:

Вчитель: Зараз вже час фізкультхвилинки, тому ми трішки відпочинемо усі разом.

Раз, два - всі присіли, (присісти)

Потім вгору підлетіли (підстрибнути)

Три, чотири - нахилились,

(нахиляння тулуба вперед)

Із струмочка гарно вмились

(імітація умивання)

П'ять, шість - всі веселі
 Крутимось на каруселі, (покрутитися)
 Сім, вісім - в поїзд сіли,
 Ніжками затупотіли(затупотіти)
 Дев'ять, десять - відпочили
 І за парти дружно сіли

Вокально-хорова робота:

Виконання розспівки «Нотна розспівка»

До – іде дощ, ре – ре-редька, мі – мій мізинчик, фа – фа-фазан, соль – соловейко,
 ля – ля-лялька, сі – всі сім ноток, до – іде дощ.

До – іде дощ, сі – всі сім ноток, ля – ля-лялька, соль – соловейко, фа – фа-фазан,
 мі – мій мізинчик, ре – ре-редька, до – іде дощ.

Вчитель: Давай розігріємо наші голосові апарати поспівочкою. Не забудьте про те, як правильно потрібно треба сидіти при співі, та як правильно брати повітря (співають).

Вчитель: А тепер заспокойтесь, налаштуйтеся.

(Розучування пісні Г. Гусейнлі «Курчатка»).

Ціп, ціп, мо - ї кур-чат-ка, ціп, ціп, ціп, мо - ї ма-лят-ка, ви пух-нас-ті-
 ї клу-боч-ки, ви май-бут-ні мо - ї квоч-ки. Тут втра-ві гус-тій при-вільно
 по-гу-ля - ти мож-на _віль-но. Ой, мо-ї ви кур - чат-ка, ой, мо-ї
 ви ма-лят-ка. Ой, мо-ї ви кур-чат-ка, ой, мо-ї ви ма - лят - ка.
 Ви пух - нас - тень - кі клу - боч - ки!

Вчитель: Спочатку послухайте ще раз цю пісню. Як що будуть якісь не зрозумілі слова, ви запитуйте (слухають).

Вчитель: А тепер давайте спробуємо повторити слова всі разом (повторюють за вчителем).

Вчитель: А зараз всі підняли свою праву руку, і покажемо рух мелодії (підспівують).

Підбиття підсумків уроку:

Вчитель: Діти, на сьогоднішньому уроці ми разом подорожували до колоритного, гостинного, душевного Кавказу. Ми дізнались багато цікавого про музичне мистецтво цього регіону, розглянули традиції та особливості цієї культури, вивчили найвідоміші танці та пісні грузинського народу. Які враження в вас залишились від знайомства з мистецтвом Кавказу?

Домашнє завдання: Розкажіть про традиційні музичні інструменти Кавказу, наприклад, пандуру, тар, дудук. Намалюйте їхні зображення та коротко опишіть, як вони виглядають та для чого вони використовуються.

Додатов В

План конспект

Уроку музичного мистецтва у 4 класі КГ №26 м. Кривого Рогу

(підготувала студентка 4 курсу МХК-20, Польова А.Е.)

Тема семестру: Подорож країнами та континентами.

Тема уроку: Скандинавія – суворий і загадковий край (продовження).

Зміст уроку: Едвард Гріг. Сюїта «Пер Гюнт»: «Сольвейг» – слухання; Едвард Гріг. Сюїта «Пер Гюнт»: «Анітра» – слухання; Н.Погрибняк «Треба мріяти завжди» – розучування.

Мета: дидактична – вчити учнів характеризувати музику, визначати її настрій; формувати навички співацького мовлення; вчити виразно передавати характер музики в процесі її виконання; ознайомлення учнів з музичною культурою Скандинавії, її традиціями та особливостями.

розвивальна – сприяти розвитку творчої уяви, артистизму; розвивати пізнавальний інтерес до вивчення скандинавської музики, традицій; розвивати їхні асоціації за допомогою музичних звуків, що передають атмосферу та національний колорит країни; підтримка взаємодії та співпраці серед учнів під час спільних музичних вправ та виконання музичних творів.

виховна – виховання в учнів інтересу до музичної культури Скандинавії; підтримка художньо-естетичного розвитку учнів та стимулювання творчого сприйняття музики через ознайомлення з скандинавською музичною традицією; виховання толерантності та поваги до культурних різноманіття та різниць у музичних традиціях.

Тип уроку – поглиблення теми.

Обладнання: технічні засоби навчання.

Література: Людмила Масол. Мистецтво. Підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти. 2021.

Хід уроку

Організаційний момент: Учні входять до класу під музику Едварда Гріга «Пер Гюнт: Сольвейг».

Музичне привітання:

Проспівав дзвінок, починається урок.

З Божої ласки, з маминої казки.

З щирого старання, гомінких пісень.

«Добрий день вам, діти, добрий день!»

Актуалізація опорних знань.

Вчитель: *Діти, пригадайте про що ми вели мову з вами на попередньому уроці, яку тему вивчали, які музичні твори слухали?* Погляньте на дошку (запис теми чверті і теми уроку).

Відповіді учнів.

Вчитель: Так, темою нашого уроку була «Скандинавія – суворий і загадковий край». Що саме ви запам'ятали з минулого уроку? Які почуття і настрої були передані вам через музичні твори? Пропоную вам пограти в гру "Вгадай мелодію", після гри ви повинні сказати, чи впізнаєте ви музичний твір, який ми слухали з вами на минулому уроці.

Дидактична гра «Вгадай мелодію»

Вчитель: Діти, зараз буде звучати декілька музичних творів, а вам потрібно вгадати саме той, який ми слухали на минулому уроці.

Мета: розвивати увагу, формувати слухацьку культуру, актуалізувати в пам'яті учнів музичний твір. (Едвард Гріг «Пер Гюнт: в печері гірського короля», : Едвард Гріг «Пер Гюнт»: «Сольвейг», Едвард Гріг «Пер Гюнт»: «Анітра»).

Хід гри: Діти слухають декілька творів, серед яких є музика Едвард Гріг «Пер Гюнт: в печері гірського короля».

Вчитель: Молодці! Ви уважно слухали музику.

«Після прослуховування скажіть, чи впізнаєте музичний твір» - діти аргументують свій вибір, пояснюють власні судження

Мотивація навчальної діяльності.

Вчитель: На сьогоднішньому уроці ми з вами будемо і далі подорожувати казковим місцем, де кожен крок принесе нам нові враження та незабутні спогади – Скандинавією. Про суворий край Скандинавію складали багато легенд, казок та пісень з якими ми з вами сьогодні і познайомимось.

Сприйняття нової теми.

Вчитель: У загадковій країні, з чарівними лісами, високими горами та чистими озерами Скандинавії звучать ноти вже відомого нам норвезького композитора Едварда Гріга, який створив оркестрову сюїту під назвою «Пер Гюнт» на яку було поставлено балет. Пригадайте, що таке балет?

Відповіді учнів.

Вчитель: Під час балету, на театральній сцені артисти танцями, жестами, мімікою відтворюють портрети персонажів. В нашій сюїті танцюристи

втілюють у життя портрети різних персонажів: кохану Пера Гюнта - Сольвейг, хитру Анітру - її фантастичні танці причаровували нашого мандрівника. Пер Гюнт був сином колись всіма шанованого та багатого Йога Гюнта, який згодом втратив всі свої гроші. Зустрівши свою кохану Сольвейг, Пер Гюнт вирушив у мандрівку залишивши її у лісовій хатині. На протязі всіх довгих сорока років на Пера Гюнта чекала вдома наречена. Давайте разом з вами прослухаєм пісню Сольвейг, а під час прослуховування скажіть мені що вона відчуває, чи сумувала вона за ним?

Слухання Едварда Гріга «Пер Гюнт»: «Сольвейг».

Вчитель: *Чи відчули ви сум Сольвейг?*

Відповіді учнів.

Вчитель: Добре. Мандруючи пустелями, Пер Гюнт зустрічає Анітру, східну красуню яка починає розважати його своїми танцями. А тепер давайте послухаєм музику Едварда Гріга «Пер Гюнт»: «Анітра». Слухаючи її, спробуйте зрозуміти як музика передає вам характер східної красуні.

Слухання Едварда Гріга «Пер Гюнт»: «Анітра».

Вчитель: *То що ви скажете про характер Анітри?*

Відповіді учнів.

Вчитель: А зараз я хочу вам розповісти дуже цікавий факт про Норвегію. В Норвегії щорічно проводиться унікальний Ice Music Festival. Уявіть собі, усі музичні інструменти саме на цьому фестивалі створені з льоду. Зараз ми з вами зануримось у цей чарівний фестиваль.

Перегляд відео «Фестиваль Льодової музики в Норвегії».

Вчитель: Як ви вважаєте там тепло чи холодно? Чи хотіли б ви пограти на цих льодових інструментах?

Відповіді учнів.

Вчитель: Один з цікавих фактів про Скандинавію - це те, що в цих країнах дуже популярні казки та легенди про вікінгів. Вікінги були міцними та сміливими моряками, які подорожували на своїх довгих човнах та докорили північні моря. Вони відомі своєю силами, сміливістю та майстерністю.

Художньо-педагогічний аналіз:

Вчитель: *Як ви вважаєте чи схожі між собою ці два твори за характером?*

Учні відповідають.

Вчитель: Молодці, а з яким кольором у вас асоціюється пісня Сольвейг?

Учні відповідають.

«Чи є важким виконання танців? Чи злагоджено рухаються танцюристи?» - аналіз + власна інтерпретація

Осмислення та систематизація:

Вчитель: Діти, сьогодні ми з вами продовжили знайомитись з чарівною Скандинавією, *а хто ж такий Едвард Гріг?*

Учні відповідають.

Вчитель: Так, молодці. *А чи запам'ятали ви як звали кохану Пера Гюнта?*

Учні відповідають.

Вчитель: Молодці. *А хто мені скаже яка була музика Анітри, бадьора чи лірична?*

Учні відповідають.

Фізкультхвилинка:

Вчитель: Зараз вже час фізкультхвилинки, тому ми трішки відпочинемо усі разом.

Хто ж там, хто вже так стомився?

І наліво нахилився?

Треба дружно всім нам встати,

Фізкультпаузу почати.

Руки вгору, руки вниз,

Вгору трішки подивись.

Руки склали, як вітряк,

І покрутимося так.

Вище руки підійміть

І спокійно опустіть.

Потім дружно всі сідаймо

І до праці приступаймо.

Вокально-хорова робота:

Виконання розспівки «Нотна розспівка»

До – іде дощ, ре – ре-редька, мі – мій мізинчик, фа – фа-фазан, соль – соловейко, ля – ля-лялька, сі – всі сім ноток, до – іде дощ.

До – іде дощ, сі – всі сім ноток, ля – ля-лялька, соль – соловейко, фа – фа-фазан, мі – мій мізинчик, ре – ре-редька, до – іде дощ.

Вчитель: Давай розігріємо наші голосові апарати поспівочкою. Не забудьте про те, як правильно потрібно треба сидіти при співі, та як правильно брати повітря (співають).

Вчитель: А тепер заспокойтесь, налаштуйтеся.

(Розучування пісні Н.Погрибняк «Треба мріяти завжди»).

Хай на вулиці мороз, ще й дощі,

Треба, щоб тепло було у душі.

І тоді в похмурі дні, сірі дні,

Ми співаємо пісні, ось такі пісні!

Приспів:

Треба мріяти завжди:

В час удачі в час біди!

Треба мріяти завжди!

Треба мріяти завжди!

Треба мріяти завжди!

І відступлять холоди,

Оживуть усі сади.

Треба мріяти завжди!

Вчитель: Спочатку послухайте ще раз цю пісню. Як що будуть якісь не зрозумілі слова, ви запитуйте (слухають).

Вчитель: А тепер давайте спробуємо повторити слова всі разом (повторюють за вчителем).

Вчитель: А зараз всі підняли свою праву руку, і покажемо рух мелодії (підспівують).

Підбиття підсумків уроку:

Вчитель: Діти, на сьогоднішньому уроці ми разом подорожували до неймовірно гарної, але суворої та загадкової Скандинавії, слухали музику відомого нам

норвезького композитора Едварда Гріга, який створив оркестрову сюїту під назвою «Пер Гюнт» на яку було поставлено балет. Які враження в вас залишились від знайомства з мистецтвом Скандинавії?

Домашнє завдання: Розкажіть про традиційні музичні інструменти Скандинавії, наприклад, скрипку, дудки або лютню. Намалюйте їхні зображення та коротко опишіть, як вони виглядають та для чого вони використовуються.

1. Актуалізація опорних знань (усні судження та спогади)

Усні судження та спогади, ставимо декілька відкритих запитань, що спонукають учнів формлювати власні думки. Це прямо активізує уміння усно описувати власні враження і переживання, а не лише відтворювати факти.

2. Гра «Вгадай мелодію» - обґрунтування вибору

Після прослуховування музики учні повинні пояснити, чи впізнають твір. Тут активізується усне пояснення власної думки, коли діти аргументують, чому саме вони впізнали мелодію.

3. Сприйняття нового матеріалу – власне ставлення до прослухованих творів

Учні не просто дають правильну відповідь, а висловлюють особисте емоційне бачення, що є ядром наскрізного уміння.

4. Художньо-педагогічний аналіз – інтерпретація музики

Ці завдання вимагають усної творчої інтерпретації, тобто формування здатності висловлювати власну думку, спираючись на естетичні враження.